

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему **«ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ГРОМАДІ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.2312
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
В. М. Шашкіна

Керівник: кандидат педагогічних наук; професор
кафедри соціальної педагогіки та спеціальної
освіти Заверико Н.В.

Рецензент _____

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
« ____ » _____ 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Шашкіній Вікторії Максимівні

1. Тема роботи: «Організація соціально-педагогічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді»

керівник роботи Заверико Н.В., к.пед. н., професор

затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1505-с

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, матеріали науково-практичних конференцій

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) охарактеризувати сутність поняття соціально- психологічного супроводу; описати особливості психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді; -

проаналізувати процес взаємодії громадських організацій та влади щодо соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб; описати роль інформаційних технологій у психологічній та соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб; розглянути соціальну відповідальність та роль бізнес-структур у процесі соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді;

визначити шляхи вдосконалення процесу організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб.

5. Перелік графічного матеріалу: рисунків – 17, таблиць – 4.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Заверико Н.В.		
Розділ 1	Заверико Н.В.		
Висновки до розділу 1	Заверико Н.В.		
Розділ 2	Заверико Н.В.		
Висновки до розділу 2	Заверико Н.В.		
Розділ 3	Заверико Н.В.		
Висновки до розділу 3	Заверико Н.В.		
Висновки	Заверико Н.В.		

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Написання вступу	грудень	виконано
3	Робота над першим розділом	січень-квітень	виконано
4	Робота над другим розділом	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень-жовтень	виконано
6	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
7	Захист	грудень	

Студент _____ Шашкіна В. М.

Керівник роботи _____ Заверико Н.В.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ _____ Апухтіна В. В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 71 с., 4 таблиці, 17 рисунків, 58 джерел.

Об'єкт дослідження: соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб.

Предмет дослідження: процес організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб у громаді.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати аспекти організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді, проаналізувати процес соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб та розробити напрямки вдосконалення організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб в громаді.

Методи дослідження: системний метод, метод аналізу та синтезу, історичний метод, метод опитування.

Теоретичне значення роботи полягає у комплексному підході до організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб в громаді.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій щодо організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб в громадах та розробці відповідної стратегії.

Галузь використання: громадські організації, органи публічної влади, бізнес-середовища, соціальні служби.

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД, ГРОМАДА, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

SUMMARY

Qualification Work: 71 pages, 4 tables, 17 figures, 58 sources.

Research Object: Social-psychological support.

Research Subject: The process of organizing social-psychological support for internally displaced persons in the community.

Research Objective: Theoretical substantiation of aspects of organizing social-psychological support for internally displaced persons in the community, analysis of the process of social-psychological support for internally displaced persons, and development of directions for improving the organization of social-psychological support for internally displaced persons in the community.

Research Methods: Systematic method, method of analysis and synthesis, historical method, survey method.

The theoretical significance of the work lies in a comprehensive approach to the organization of social-psychological support for internally displaced persons in the community.

The practical significance of the work lies in the development of recommendations for the organization of social-psychological support for internally displaced persons in communities and the development of a corresponding strategy.

Field of application: Non-governmental organizations, public authorities, business environments, social services.

Key words: internally displaced persons, social-psychological support, community, social adaptation, non-governmental organizations.

ЗМІСТ

Вступ.....	10
Розділ 1. Теоретичні аспекти організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді	12
1.1. Поняття соціально-психологічного супроводу	12
1.2. Особливості психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді.....	21
Розділ 2. Аналіз процесу соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб	311
2.1. Аналіз взаємодії громадських організацій та влади щодо соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб	311
2.2. Роль інформаційних технологій у психологічній та соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб	39
Розділ 3. Напрямки вдосконалення організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб в громаді.....	500
3.1. Соціальна відповідальність та роль бізнес-структур у процесі соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді	500
3.2. Шляхи вдосконалення процесу організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді	55
Висновки	67
Список використаних джерел	700

ВСТУП

Актуальність теми полягає у тому, що кризові ситуації, війни та конфлікти призводять до зростання числа людей, які стають внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Важливо враховувати, що ВПО виявляються вразливою групою, яка потребує комплексного підходу для ефективного соціально-психологічного супроводу та адаптації до нового оточення. Крім того, інтеграція ВПО у громаду має важливі соціальні та економічні наслідки для самої громади. Вона вимагає спеціальних знань, підходів та ресурсів для забезпечення не лише їхнього статусу у суспільстві, але й забезпеченням їхніх основних потреб, включаючи освіту, працевлаштування, житло, медичну допомогу та психологічну підтримку. Загалом, дослідження процесів соціально-психологічного супроводу ВПО у громаді висвітлює важливість створення гнучких та комплексних програм, які відповідають їхнім потребам, сприяють їхній адаптації та інтеграції у новому оточенні та впливають на загальну стабільність та розвиток громади.

Велика кількість науковців досліджували питання пов'язані з організацією соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб, зокрема Мушкевич М., Журавель А., Воляннюк Н., Голотенко А., Трофименко А., Нікітіна О., Ляшенко М., Гуляєва Л. та інші.

Мета дослідження полягає у визначенні теоретичних аспектів організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді, аналізі процесу соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб, розробці напрямків вдосконалення організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб в громаді. Для досягнення поставленої мети необхідно здійснити наступні **завдання**:

- охарактеризувати сутність поняття соціально-психологічного супроводу;
- описати особливості психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді;
- проаналізувати процес взаємодії громадських організацій та влади щодо

соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб;

- описати роль інформаційних технологій у психологічній та соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб;
- розглянути соціальну відповідальність та роль бізнес-структур у процесі соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді;
- визначити шляхи вдосконалення процесу організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Об'єкт дослідження: соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб.

Предмет дослідження: процес організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб у громаді.

З метою вирішення поставлених завдань використовувались такі методи як системний метод, метод аналізу та синтезу, історичний метод, та інші. Інформаційну базу дослідження склали фундаментальні положення та результати теоретичних розробок, що опубліковані у наукових роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали наукових конференцій, інформація офіційних сайтів, періодичних видань та мережі Інтернет, законодавчо-нормативні документи України, статистична інформація тощо.

Теоретичне значення роботи полягає у комплексному підході до організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій щодо організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громадах та розробці відповідної стратегії.

Апробація результатів. Основні положення, результати, висновки та пропозиції кваліфікаційної роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціальна робота в громаді: сучасні виклики та перспективи розвитку» (м. Дніпро, 24 березня 2023 року).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ГРОМАДІ

1.1. Поняття соціально-психологічного супроводу

В умовах війни людина постійно перебуває в стані стресу, що може призвести до розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). ПТСР проявляється у вигляді таких симптомів, як жахливі спогади про події війни, уникнення ситуацій, що нагадують про них, а також підвищена тривожність і збудженість.

Війна є надзвичайною подією, яка має значний вплив на життя людей. Вона призводить до втрати житла, роботи, доходів, а також до погіршення фізичного та психічного здоров'я. Соціальний супровід є одним із важливих інструментів, який допомагає людям пережити війну та відновити своє життя. Вона може надаватися у вигляді грошової допомоги, матеріальної допомоги (продукти харчування, одяг, житло), медичної допомоги, психологічної підтримки та інших видів допомоги.

Соціальна допомога в контексті війни є складним і багатогранним завданням. Вона вимагає ефективної організації та координації зусиль державних органів, міжнародних організацій, волонтерських організацій та приватних благодійників.

Соціальна робота та соціальний супровід є невід'ємними складовими соціальної підтримки, яка важлива для забезпечення добробуту та якості життя груп населення, що переживають різні соціальні виклики і труднощі. На рисунку 1.1. відображені основні види соціальної роботи та соціальний супровід як частина загальної системи.

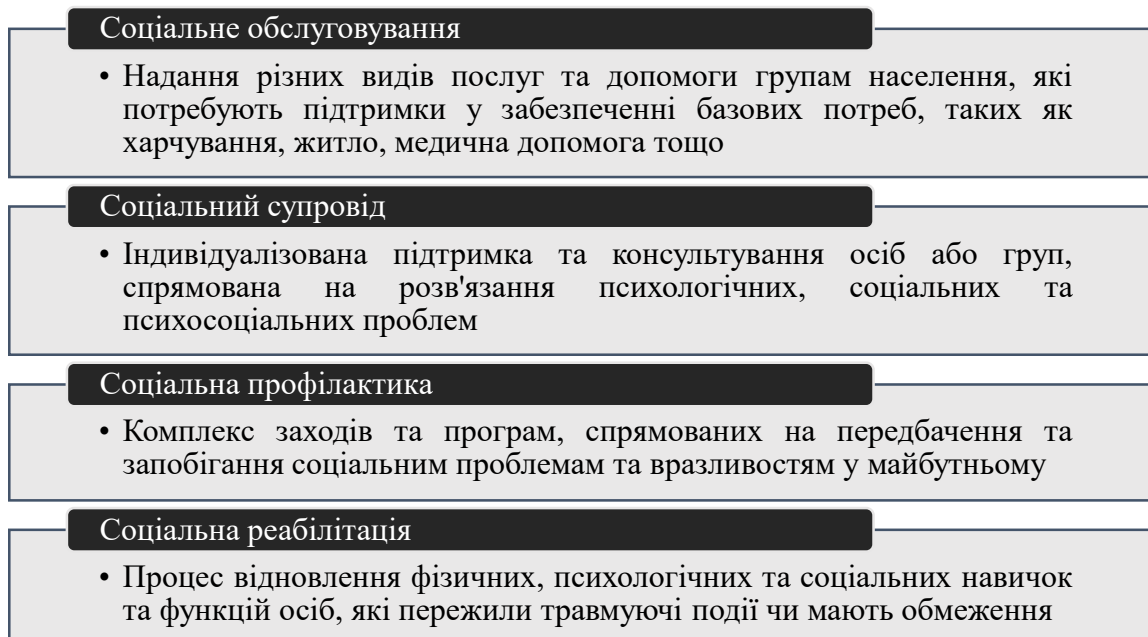

Рисунок 1.1. – Соціальна робота та її компоненти.

Ці компоненти служать для здійснення комплексного підходу до розв'язання соціальних проблем, покращення психологічного благополуччя, а також сприяють інтеграції та адаптації осіб у суспільстві. Соціальна робота включає в себе професійну діяльність фахівців, спрямовану на допомогу людям у складних ситуаціях, надання психологічної та соціальної підтримки, а також сприяння розвитку їхнього потенціалу. Соціальний супровід є важливою складовою соціальної роботи і полягає в індивідуалізованій допомозі та консультуванні, спрямованій на подолання психологічних, соціальних та психосоціальних труднощів осіб.

Важливо зазначити, що соціальна робота не тільки допомагають вирішувати конкретні проблеми та відновлювати ресурси індивідів, але й сприяють створенню більш справедливого та гуманного суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал та отримати необхідну підтримку [2].

Варто детальніше розглянути поняття «соціально-психологічного супроводу». У таблиці 1.1. ми систематизували визначення цього поняття різними вченими та міжнародними організаціями [3-12].

Визначення поняття «соціально-психологічного супроводу»

Джерело	Трактування
М. Мушкевич	Системна діяльність психолога спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-консультативних і психотерапевтичних умов, що сприяють розвитку знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню, нормалізації стосунків з метою успішної інтеграції та самореалізації особистості [3].
А. Журавель	Проведення комплексу заходів з метою подолання ускладнень, підвищення рівня загальної та ситуативної психологічної стійкості і сприяння ефективному виконанню завдань в різних умовах діяльності [4].
Н. Волянюк	Система способів і методів, які сприяють самовизначенню суб'єкта діяльності у процесі формування його орієнтаційного поля особистісного розвитку, за дії у якому він відповідає сам [5].
М. Бітянова	Система професійної діяльності психолога, спрямована на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання і психічного розвитку дитини в ситуаціях шкільної взаємодії [6].
Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю»	Вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу [7].

Продовження таблиці 1.1.

Світова організація охорони здоров'я	Соціально-психологічний супровід - це комплексні послуги, спрямовані на психологічну та соціальну підтримку осіб, що пережили травматичні події чи складні життєві обставини [8].
Міжнародна асоціація соціальних робітників	Соціально-психологічний супровід - це професійна діяльність фахівців зі соціальної роботи, спрямована на надання психологічної та соціальної підтримки особам та групам у складних ситуаціях [9].
Соціальна служба Червоного Хреста	Професійна діяльність фахівців, спрямована на підтримку та допомогу особам у складних життєвих обставинах з метою полегшення їхнього стану [10].
Міжнародна організація з міграції	Комплекс заходів для підтримки мігрантів та внутрішньо переміщених осіб у процесі адаптації до нових умов та спільнот [11].
Організація Об'єднаних Націй	Соціально-психологічний супровід – це комплекс послуг, які надаються особам у складних життєвих ситуаціях для полегшення їхнього психологічного та соціального стану [12].

Після аналізу різних підходів, ми сформуваємо власне визначення соціально-психологічного супроводу – це комплексний процес, спрямований на надання психологічної підтримки, соціальної адаптації та допомоги особам, які пережили складні події чи перебувають у вразливих життєвих ситуаціях. Його метою є покращення психологічного стану, розвиток особистості та сприяння соціальній інтеграції реципієнта, надаючи підтримку на різних рівнях і у різних сферах їхнього життя.

Горизонтальна структура (рис 1.2.) соціального супроводу включає три

ключові компоненти: агента, реципієнта і ситуації. Ця модель орієнтована на взаємодію між цими компонентами та визначення їхньої ролі у процесі соціального супроводу. Давайте розглянемо кожен з цих компонентів [13]:

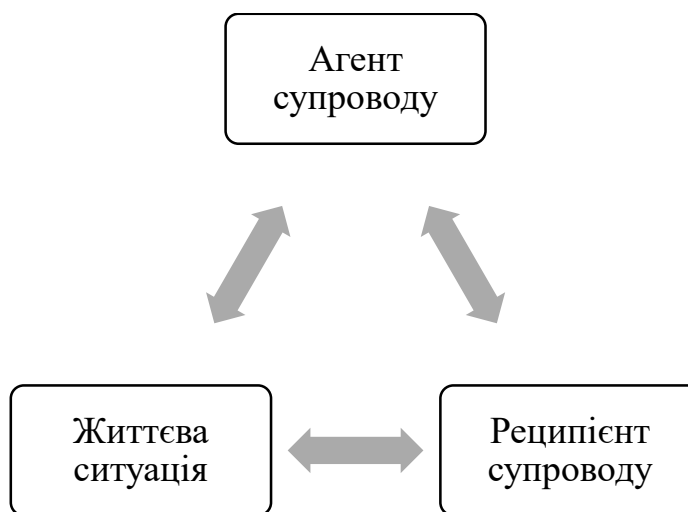

Рисунок 1.2. – Модель горизонтальної структури соціально-психологічного супроводу.

Агент – це фахівець або особа, яка надає соціальний супровід. Це може бути соціальний працівник, психолог, консультант, медичний працівник або будь-яка інша особа, яка має необхідні знання і навички для підтримки реципієнта. Роль агента полягає в наданні інформації, психологічній підтримці, консультуванні та інших послугах, спрямованих на полегшення ситуації реципієнта. Реципієнт – це особа чи група осіб, яка отримує соціальний супровід. Це можуть бути клієнти, пацієнти, підопічні або будь-які інші особи, які потребують допомоги і підтримки. Роль реципієнта полягає в участі в процесі, виявленні своїх потреб та сприйнятті допомоги від агента. Ситуація – це контекст або умови, в яких відбувається соціальний супровід. Це може бути кризова ситуація, медичний діагноз, життєві труднощі, конфліктна ситуація, переїзд чи будь-який інший фактор, який вимагає підтримки. Ситуація визначає характер та обсяг соціального супроводу [14].

Вертикальна структура (рис. 1.3) допомагає зрозуміти, що соціальний супровід – це взаємодія між агентом та реципієнтом в певному контексті або ситуації. Кожен з цих компонентів важливий для успішного проведення

соціального супроводу, і їхні взаємовідносини визначають результати цього процесу [15].

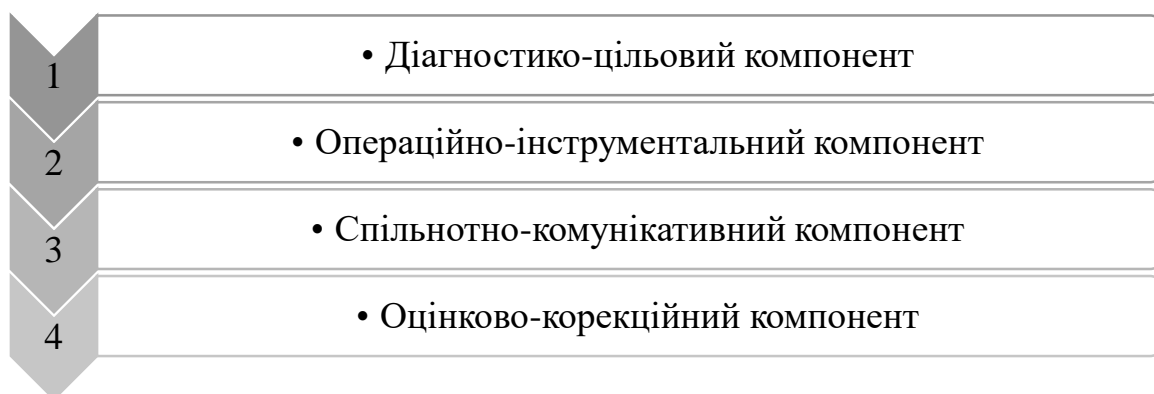

Рисунок 1.3. – Модель вертикальної структури соціально-психологічного супроводу [16].

Соціально-психологічний супровід включає чотири основних компоненти, кожен з яких відіграє важливу роль у процесі надання підтримки та допомоги. Діагностико-цільовий компонент включає в себе процес діагностики і визначення цілей і завдань соціально-психологічного супроводу. Іншими словами, це етап, на якому фахівці визначають потреби та проблеми реципієнта, а також встановлюють конкретні цілі та завдання, які мають бути досягнуті під час супроводу. Діагностичний компонент допомагає зрозуміти, які аспекти психологічного та соціального стану реципієнта потребують уваги і які результати мають бути досягнуті. Операційно-інструментальний компонент включає в себе розробку та впровадження конкретних методів, прийомів та інструментів для досягнення визначених цілей. Фахівці використовують психологічні та соціальні методи, які спрямовані на підтримку реципієнта, адаптацію до нових умов та розв'язання психологічних проблем. Операційно-інструментальний компонент визначає, як саме буде надаватися допомога та які дії повинні бути виконані фахівцем.

Спільотно-комунікативний компонент орієнтований на взаємодію між реципієнтом та агентом соціально-психологічного супроводу. Він включає в себе комунікаційні навички та прийоми, спрямовані на встановлення довіри,

підтримку, сприяння висловленню емоцій та почуттів, а також розвиток ефективної спільної роботи. Цей компонент допомагає створити сприятливий психологічний клімат для реципієнта та сприяє його взаємодії з фахівцем. Оцінково-корекційний компонент передбачає постійне відстеження та оцінку результатів соціально-психологічного супроводу. Фахівці визначають, чи досягнуті визначені цілі, і проводять корекцію методів і підходів, якщо це необхідно. Він також передбачає взаємну обмін інформацією між агентом та реципієнтом щодо покращення ситуації та власних психологічних станів [17]. Ці компоненти разом утворюють систему психологічної та соціальної підтримки, спрямовану на полегшення адаптації, подолання труднощів та покращення якості життя реципієнта.

Соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб включає в себе ряд функцій (рис. 1.4), які спрямовані на підтримку та покращення їхнього психологічного та соціального стану в умовах внутрішнього переміщення [18].

Рисунок 1.4. – Функції соціально-психологічного супроводу.

Зокрема, психологічна підтримка – це надання емоційної підтримки та допомоги в подоланні стресу, травм та інших психологічних труднощів,

пов'язаних із переміщенням. В свою чергу, соціальна адаптація проявляється у допомозі у адаптації в новому місці проживання, отриманні необхідних соціальних послуг, пошуку житла та пристосуванні до нових умов. Психосоціальна реабілітація – робота над відновленням психологічного благополуччя, підтримка у процесі відновлення нормального життя після втрат та травм. Консультативна допомога – надання консультацій та порад щодо різних аспектів життя, включаючи психологічні, юридичні та медичні питання. Сприяння взаємодії з іншими службами і організаціями - допомога у взаємодії з урядовими агентствами, неприбутковими організаціями та іншими установами для отримання необхідних ресурсів та послуг. Підтримка відновлення родинних та громадських зв'язків – сприяння відновленню зв'язків з родиною, друзями та спільнотою для полегшення інтеграції в новому місці проживання. Сприяння самодостатності та самореалізації – допомога в розвитку навичок та здібностей, які дозволяють внутрішньо переміщеним особам стати більш самодостатніми та задоволеними власним життям. Моніторинг та оцінка – постійний контроль за ефективністю супроводу, оцінка результатів та корекція підходів в разі необхідності [19].

В умовах збройних конфліктів, психологічний супровід стає особливо актуальним, оскільки цей вид підтримки здатний сприяти оперативній допомозі окремим особам. Окрім мікрорівневих практик, які вже реалізують психологи, соціальні працівники, лікарі та інші фахівці, важливими стають мезорівневі практики, які охоплюють сім'ї, конкретні професійні групи, а також макрорівневі практики, які розповсюджуються на віртуальні та реальні спільноти, організації та загальну соціальну політику держави взагалі. У гострій фазі війни, яку переживає Україна, функції соціально-психологічного супроводу потребують модифікації. Для тих, хто знаходиться на передовій, найважливішим стає забезпечення безпеки в межах можливостей. Основною ціллю супровідного колективу стають найбільш вразливі верстви населення, такі як діти, люди літнього віку та особи з обмеженими можливостями, які потребують особливої уваги та підтримки.

Зараз для переселенців, що знаходяться в країнах Європи, основним завданням соціально-психологічного супроводу є стабілізація. Це передбачає досягнення якомога більш повного емоційного, комунікативного та особистісного балансу. Деяка кількість осіб, зокрема волонтери та активні учасники бойових дій, потребує супроводу, спрямованого не лише на стабілізацію, але і на відновлення, інтеграцію травматичного досвіду [20].

Внаслідок тривалих воєнних конфліктів в Україні, найбільш вразливими стали демобілізовані ветерани та члени їхніх сімей. Ця категорія населення складається не лише з бійців, а також з понад 1,5 мільйона громадян України, які змушені були залишити свої домівки та отримали статус внутрішньо переміщених осіб. Особлива увага та підтримка повинні надаватися жителям «сірої зони», жителям територій, які визволено від окупації, і подальше – мешканцям територій Донбасу і Криму, які залишилися окупованими. Потреба у встановленні взаєморозуміння та примиренні між людьми, що опинилися на різних сторонах конфлікту, вимагає розробки нових стратегій психологічного супроводу для побудови культури миру. Численні громадяни, які повернуться до України з Донецької, Луганської областей та Криму у майбутньому, матимуть потребу у тривалій гуманітарній та психологічній підтримці. Політична маргінальність, недоступність достовірної інформації, відсутність доступних соціальних послуг, втрата житла, економічні зміни та стагнація в регіонах призводять до хронічного стресу та інших негативних наслідків для життя та здоров'я людей.

Отже, соціально-психологічний супровід – це комплексний процес, спрямований на надання психологічної підтримки, соціальної адаптації та допомоги внутрішньо переміщеним особам для полегшення переходу в нове середовище та відновлення психологічного благополуччя. Структура включає чотири компоненти: діагностико-цільовий, операційно-інструментальний, спільотно-комунікативний та оцінково-корекційний компонент. Функції соціально-психологічного супроводу включають психологічну підтримку, соціальну адаптацію, психосоціальну реабілітацію, консультативну допомогу,

підтримку взаємодії з іншими службами, відновлення родинних та громадських зв'язків, сприяння самодостатності та самореалізації, моніторинг та оцінку результатів. Усі ці аспекти допомагають внутрішньо переміщеним особам подолати труднощі та відновити своє психологічне та соціальне благополуччя під час переходу до нових умов.

1.2. Особливості психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді

Війна в Україні призвела до серйозних змін у суспільстві. Одна з них – це виникнення групи людей, які безпосередньо зазнали впливу травматичного досвіду. У зв'язку з цим, гостро стоїть питання соціально-психологічного супроводу ВПО в період переходу від війни до миру. В Україні на державному рівні вже вжито певних заходів щодо регулювання цієї сфери. Зокрема, ухвалено стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках. [21].

Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка (МНПСС) є комплексом заходів, спрямованих на підтримку психічного здоров'я та добробуту людей, які зазнали травматичного досвіду, таких як внутрішньо переміщені особи (ВПО) [22].

Війна в Україні призвела до вимушеної міграції мільйонів людей. ВПО часто стикаються з серйозними психологічними проблемами, такими як:

- посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), який характеризується такими симптомами, як повторні спогади про травматичний досвід, уникання місць і ситуацій, пов'язаних з травматичним досвідом, та підвищена тривожність та збудження;

- тривога, яка може проявлятися у вигляді панічних атак, генералізованого тривожного розладу, соціальної фобії та інших проблем;

- депресія, яка характеризується зниженням настрою, втратою інтересу до діяльності, порушенням сну та апетиту та іншими симптомами;
- втрата близьких, яка може призвести до глибокого горя, почуття самотності та соціальної ізоляції;
- втрата житла та майна, яка може призвести до фінансових труднощів, небезпеки для здоров'я та безпеки, а також до відчуття втраченої ідентичності;
- втрата соціальних зв'язків, яка може призвести до відчуження та ізоляції [23].

Інструменти психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб (Рис. 1.5) – це різноманітні методи та техніки, які використовуються для надання психологічної допомоги ВПО. Вони спрямовані на допомогу ВПО впоратися з наслідками травматичного досвіду, адаптуватися до нових умов життя та відновити своє психічне здоров'я [24, 25].

Рисунок 1.5. – Інструменти психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Вибір інструментів психологічного супроводу ВПО залежить від конкретних потреб ВПО. Фахівець повинен враховувати такі фактори, як вік і стать ВПО, тривалість перебування ВПО в статусі ВПО, вид травматичного досвіду, який пережив ВПО, та інші проблеми, з якими стикається ВПО. У громаді психологічний супровід ВПО можуть надавати різні спеціалісти,

наведені на рисунку 1.6 [26]. Також важливо, щоб спеціаліст був толерантним та розуміючим, і щоб він міг надати ВПО підтримку та допомогу, які їм необхідні.

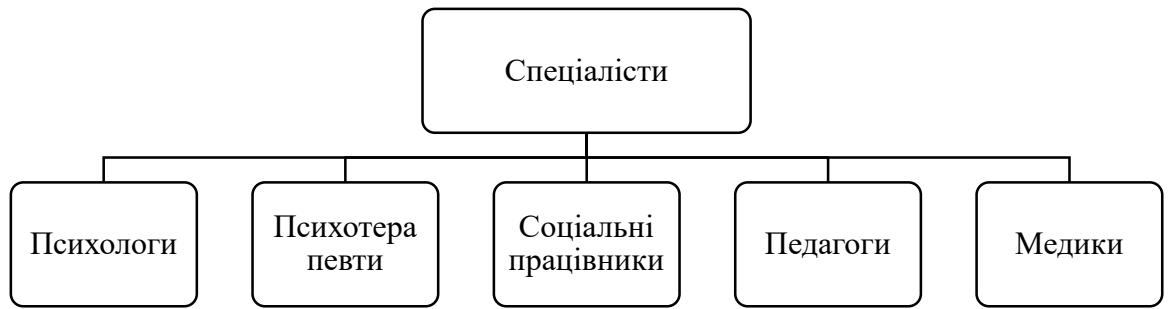

Рисунок 1.6. – Конкретні спеціалісти психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді.

Конкретні спеціалісти, які можуть брати участь у психологічному супроводі ВПО, включають психологів - вони можуть надавати консультації, проводити групову терапію та інші заходи, спрямовані на допомогу ВПО впоратися з психологічними наслідками травматичного досвіду. Психотерапевти – це фахівці, які мають спеціальну освіту та підготовку у галузі психотерапії. Вони використовують різні методи психотерапії, такі як когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, тощо, для допомоги ВПО в обробці травматичного досвіду та розвитку нових механізмів coping. Соціальні працівники – це фахівці, які мають освіту та досвід у галузі соціальної роботи. Вони надають ВПО допомогу в різних сферах життя, таких як житло, працевлаштування, освіта, тощо. Педагоги - це фахівці, які мають освіту та досвід у галузі освіти. Вони надають ВПО допомогу в навчанні та адаптації до нової системи освіти. Медики надають ВПО медичну допомогу, зокрема психіатричну допомогу.

Ефективність соціально-психологічного супроводу людей, які пережили війну, залежить від багатьох факторів. Серед них можна виділити такі:

- комплексний підхід, що включає залучення спеціалістів-психологів, волонтерів та самих людей, які потребують підтримки.
- ранній початок надання підтримки, що дозволяє запобігти розвитку серйозних психологічних проблем.
- координація зусиль всіх учасників процесу, що забезпечує розуміння

їхніх ролей та завдань, а також сприяє злагодженій взаємодії [27].

Для забезпечення ефективного соціально-психологічного супроводу важливо, щоб усі учасники процесу, включаючи спеціалістів-психологів, волонтерів та самих людей, які потребують підтримки, розуміли свої ролі та завдання. Це допоможе їм злагоджено взаємодіяти та надавати людям необхідну допомогу. Спільнота, яка забезпечує ефективний супровід, має бути ресурсною для реципієнта, тобто забезпечувати діалогічну взаємодію між різними групами людей, які можуть надати підтримку. Спільнота може включати таких учасників як - спеціалістів-психологів, волонтерів, людей, які пережили війну. Спільнота забезпечує діалогічну взаємодію між цими групами людей шляхом проведення таких заходів, як: групові заняття, особисті зустрічі, волонтерська діяльність тощо. Ці заходи сприяють тому, щоб люди, які пережили війну, отримували необхідну підтримку та мали можливість налагоджувати соціальні зв'язки [28].

Спільноти, які сприяють соціально-психологічному супроводу, повинні бути активними та готовими до взаємодії. Вони повинні регулярно проводити заходи, збирати людей разом і забезпечувати можливості для спілкування та співпраці. Крім того, важливо, щоб спільноти були відкритими для нових людей та готовими надавати підтримку тим, хто її потребує. Необхідною умовою є також зустрічна готовність реципієнта до прийняття підтримки. Людина повинна бути відкритою до спілкування з іншими людьми та готова отримувати допомогу. Людина повинна активно долучатися до життя спільноти, сприяти взаємодії її членів та брати на себе відповідальність за її діяльність. Це допоможе їй відчувати себе частиною групи та підвищить її інтегрованість. Також важливо, щоб людина мала можливість вибору спільнот, тобто їхньої мережі. Це означає, що вона повинна мати можливість знайти спільноти, які відповідають її інтересам і потребам. Масштаби соціальних мереж, до яких залучена людина, їхня кількість, розгалуженість, взаємозамінність, частота й інтенсивність контактів, форми соціальних взаємодій – усі ці параметри впливають на соціально-психологічний супровід. Є підстави вважати, що соціальні мережі, де людина активно проявляє себе, покращують, полегшують її реадаптацію до умов

мирного життя [29].

Соціально-психологічний супровід – це трифазний процес, що включає діагностику, профілактику та корекцію (рис. 1.7) [26]. Він спрямований на підтримку психічного та соціального здоров'я людей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

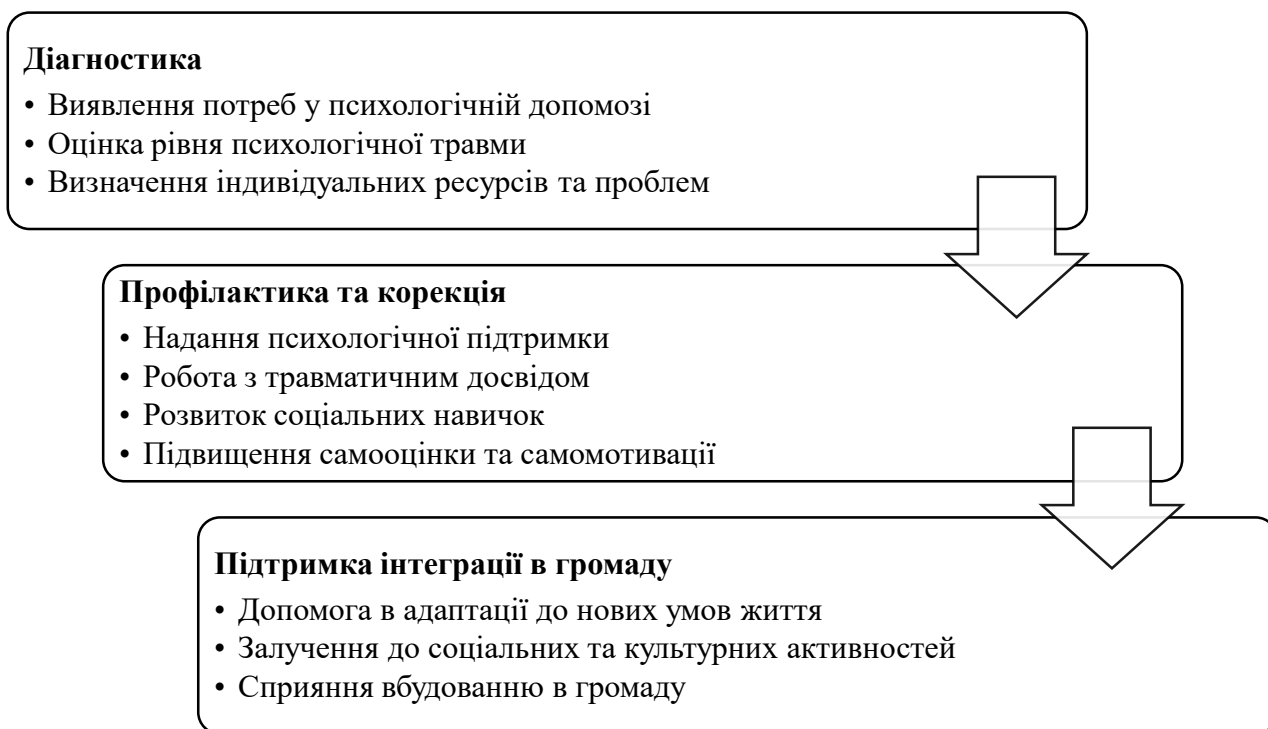

Рисунок 1.7. – Трифазний процес соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Діагностика дозволяє визначити потреби людини в соціально-психологічному супроводі. Профілактика та корекція спрямовані на вирішення конкретних проблем, зокрема адаптації до нових умов життя, впорання зі стресом та травмами, розвитку соціальних навичок, підвищення самооцінки та самомотивації, а також профілактики соціальної ізоляції.

Соціально-психологічний супровід є важливим інструментом для підтримки людей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Травмочутливий соціально-психологічний супровід – це комплексний підхід, який передбачає використання різних методів та інструментів для підтримки людей, які пережили травму.

До основних елементів травматичного супроводу відносяться:

- комунікативні практики, спрямовані на створення безпечного та довірливого середовища для взаємодії між супроводжуваним та супроводжувачем. Ці практики включають в себе активне слухання, співчуття, використання невербальних засобів спілкування тощо.

- мультидисциплінарні заходи, які забезпечують співпрацю різних професійних спільнот, зокрема психологів, соціальних працівників, освітян, медиків тощо. Ці заходи спрямовані на надання комплексної допомоги, яка відповідає різноманітним потребам постраждалої людини.

- фасилітація само- та взаємодопомоги, яка спрямована на розвиток у постраждалої людини власних ресурсів для відновлення та реінтеграції в суспільство.

Деякі ВПО не готові до того, щоб говорити про свій травматичний досвід. Вони бояться осуду, не розуміють, як допомога може бути їм корисна, або просто не хочуть згадувати про те, що сталося. ВПО можуть не довіряти фахівцям, які пропонують допомогу. Це пов'язано з негативним досвідом у минулому, або з тим, що особи просто не знають, чого очікувати від допомоги [31].

Такі особи також можуть відчувати ганьбу або сором за те, що сталося з ними. Це значно ускладнює їхню готовність до отримання допомоги. Фахівці, які надають допомогу, повинні мати відповідну кваліфікацію та досвід роботи з людьми, які зазнали травматичного досвіду.

Методика допомоги має бути адаптована до конкретних потреб. Використання невідповідної методики може, навпаки, нашкодити. Також варто розуміти, що робота з ВПО є важкою та емоційно виснажливою для фахівців, тому фахівці повинні мати можливість отримувати підтримку від інших колег та спеціалістів [32].

Соціально-психологічний супровід ВПО є важливою складовою їхньої адаптації до нового життя. Однак, цей процес пов'язаний з певними ризиками (рис. 1.8) [30].

Рисунок 1.8. – Ризики соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб.

Ключові послуги, які можуть допомогти внутрішньо переміщеним особам навели в таблиці 1.2 [26].

Таблиця 1.2.

Ключові послуги, які можуть допомогти внутрішньо переміщеним особам

Ресурс	Опис
Психологічна допомога	Консультації психологів, психотерапевтів, групова підтримка, допомога в адаптації до нового життя, допомога в подоланні стресу, посттравматичного стресового розладу тощо.
Соціальна допомога	Надання житла, допомога в працевлаштуванні,

Продовження таблиці 1.2.

	допомога в отриманні освіти, допомога в отриманні соціальних виплат, допомога в реєстрації, оформлення документів тощо.
Адміністративна допомога	Допомога в оформленні документів, реєстрації, соціальних виплатах тощо.
Медична допомога	Надання медичної допомоги, забезпечення медикаментами тощо.
Юридична допомога	Допомога в захисті прав і інтересів, зокрема в отриманні компенсації за втрачене майно, повернення додому тощо.
Фінансова допомога	Надання грошової допомоги, матеріальної допомоги, пільг тощо.
Соціально-культурна допомога	Організація дозвілля, культурних заходів, освітніх програм тощо.
Інформаційна допомога	Надання інформації про ситуацію в Україні, можливості отримання допомоги, соціальні послуги тощо.

З економічної точки зору, соціально-психологічний супровід ВПО є дорогим заходом. Допомога повинна бути доступною для всіх ВПО, незалежно від їхнього місця проживання, соціального статусу, тощо. Також різні заходи допомоги ВПО повинні бути узгоджені між собою, щоб забезпечити комплексний та ефективний підхід.

Важливо пам'ятати, що соціально-психологічний супровід ВПО – це складний і тривалий процес. Ризики можуть виникнути на будь-якому етапі цього процесу. Тому важливо постійно працювати над їхнім мінімізацією.

Отже, психологічний супровід ВПО є комплексом заходів, спрямованих на допомогу в адаптації до нового життя, подоланні травматичного досвіду, відновленні психологічного здоров'я та благополуччя. Він здійснюється за

допомогою різних інструментів, зокрема консультацій, групової підтримки, інформаційних та освітніх програм, культурних та дозвіллевих заходів. Психологічний супровід ВПО організований у три фази: діагностика, профілактика та корекція, підтримка інтеграції в громаду. Для успішного психологічного супроводу ВПО важливо, щоб місцева громада була готова прийняти та підтримати їх. Психологічний супровід ВПО пов'язаний з певними ризиками, зокрема невідповідність послуг потребам ВПО, непрофесіоналізм фахівців та стигматизація ВПО. Загалом, психологічний супровід ВПО є важливим компонентом адаптації до нового життя.

Отже, соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб (ВПО) – це комплексний процес, який включає психологічну підтримку, соціальну адаптацію та допомогу у відновленні психологічного благополуччя. Він здійснюється за допомогою різних інструментів та організований у три фази: діагностика, профілактика та корекція, підтримка інтеграції в громаду. Для успішного соціально-психологічного супроводу важливо, щоб місцева громада була готова прийняти та підтримати ВПО. Також важливо уникати стигматизації ВПО та надавати послуги, які відповідають їхнім індивідуальним потребам. Цей процес допомагає ВПО подолати труднощі та відновити своє психологічне та соціальне благополуччя під час переходу до нових умов. Важливо розуміти, що кожна людина, яка була вимушена покинути свій дім, має свій унікальний досвід та потреби. Деякі ВПО пережили травми, такі як насильство, смерть близьких або руйнування домівки. Інші можуть відчувати стрес, тривогу або депресію через зміни в своєму житті. Щоб надати ефективну психологічну допомогу, важливо провести індивідуальну оцінку потреб ВПО.

Місцева громада відіграє важливу роль у підтримці ВПО. Коли громада готова прийняти та підтримати ВПО, вони відчувають себе більш включеними та менш самотніми. Є багато способів, якими громада може підтримати ВПО. Наприклад, громада може надати ВПО можливості для волонтерства, освіти або роботи, може допомогти ВПО знайти житло, їжу та інші ресурси, які їм потрібні. Раннє втручання також є важливим. Раннє втручання може допомогти ВПО

отримати допомогу, яка їм потрібна, до того, як їхні проблеми стануть більш серйозними.

Соціально-психологічний супровід ВПО є важливим компонентом їхньої адаптації до нового життя. Цей процес може допомогти ВПО подолати труднощі та відновити своє психологічне та соціальне благополуччя.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Аналіз взаємодії громадських організацій та влади щодо соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб

В Україні взаємодія громадських організацій та влади щодо соціально-психологічного супроводу ВПО активно розвивається. Громадські організації розробляють та реалізують ефективні програми соціально-психологічної допомоги ВПО, які відповідають їхнім потребам. Влада також відіграє важливу роль у цьому процесі, забезпечуючи фінансування програм, сприяючи співпраці громадських організацій та органів влади та створюючи законодавче та нормативне середовище, яке сприяє соціально-психологічному супроводу ВПО.

Війна в Україні призвела до масового внутрішнього переміщення населення. Станом на 11 листопада 2023 року в Україні офіційно зареєстровано 4,8 мільйона внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Це становить близько 13% від загальної чисельності населення країни [33].

ВПО потребують різної допомоги, зокрема, житла, харчування, медичної допомоги, освіти та соціальних послуг. Соціально-психологічний супровід є важливою складовою допомоги ВПО. Він допомагає їм адаптуватися до нового життя, подолати стрес та тривогу, а також відновити соціальні зв'язки. Забезпечення ефективної взаємодії громадських організацій та влади щодо соціально-психологічного супроводу ВПО є важливим завданням для України. Почати аналіз взаємодії громадських організацій та влади щодо соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб доцільно з аналізу кількості та динаміки ВПО. На рисунку 2.1 відображена кількість ВПО в Україні з початку повномасштабного вторгнення Російської федерації [34].

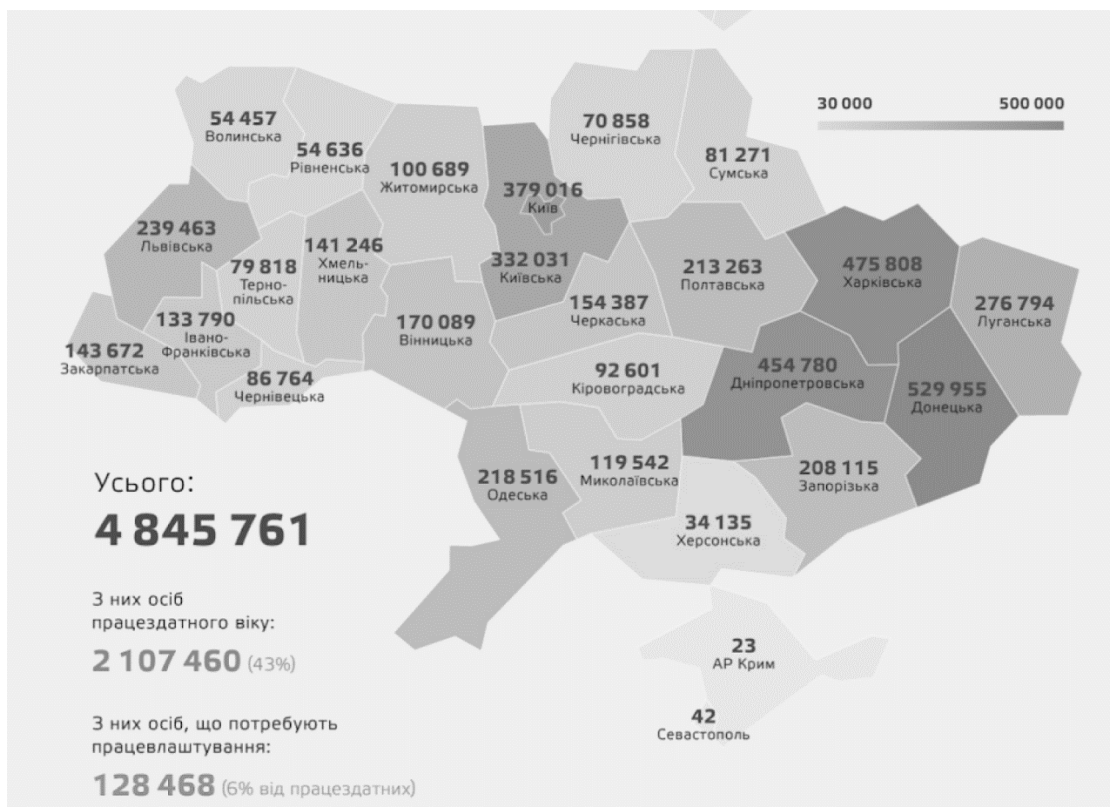

Рисунок 2.1 – Кількість ВПО за результатами дослідження ГО «Чесно».

Як видно з рисунку, кількість ВПО в Україні різко зросла з березня 2022 року, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. У березні 2022 року кількість ВПО перевищила 1,5 мільйона, а в квітні 2022 року – 2,9 мільйона. У травні 2022 року кількість ВПО досягла 4,1 мільйона. З червня 2022 року кількість ВПО стабілізувалася і становить близько 4,8 мільйона людей.

Проаналізуємо діяльність органів публічної влади та громадських організацій щодо допомоги ВПО в контексті Запорізької області. Наприклад, Запорізький обласний центр зайнятості продовжує допомагати внутрішньо переміщеним особам працевлаштуватися та інтегруватися в нові умови [35]. З початку 2023 року послугами служби скористалися понад 2,5 тисячі ВПО, з яких 515 були працевлаштовані. Ще 63 особи взяли участь у суспільно корисних та громадських роботах. Наразі в обліку служби перебуває 454 ВПО з небезпечних територій. 354 переселенцям було надано ваучери на навчання для здобуття нового фаху чи підвищення кваліфікації. Найбільш популярними спеціальностями є психологія, соціальна робота та медсестринство. У рамках

урядового проєкту «єРобота» за програмою «Власна справа» 9 ВПО розпочали власний бізнес у Запоріжжі. Вони відкрили кафе сімейного типу, магазин квітів, встановили альтернативні системи опалення, шиномонтаж тощо.

Крім того, діє державна допомога роботодавцям, які надають робочі місця ВПО. Програма передбачає компенсацію за перші два місяці роботи в розмірі 6700 гривень щомісячно. 174 роботодавці скористалися цією допомогою за працевлаштування 539 ВПО. На «Єдиному порталі вакансій», який наразі налічує 4 тисячі пропозицій роботи по Запорізькому регіону, шукачі роботи можуть самостійно здійснювати пошук вакансій [36]. Проте не тільки органи публічної влади працюють над допомогою для ВПО, а й громадські організації відіграють ключову роль (рис. 2.2).

Рисунок 2.2. – Громадські організації які надають допомогу ВПО в Запорізькій області.

З початку війни в Україні громадські організації в Запорізькій області надали ВПО гуманітарну допомогу на суму понад 100 мільйонів гривень. Ця допомога включала продукти харчування, одяг, медикаменти, засоби гігієни, а також житло. Благодійний фонд «Свої» надав ВПО понад 10 тисяч продуктивних

наборів, 2 тисячі комплектів одягу, 2 тисячі наборів гігієни та 1000 місць у тимчасових притулках [37]. Громадські організації в Запорізькій області допомагають ВПО працевлаштуватися. Наразі вони співпрацюють з понад 500 роботодавцями, які пропонують ВПО вакансії. За даними Запорізької обласної служби зайнятості, з початку війни в Україні понад 5 тисяч ВПО працевлаштувалися за сприяння громадських організацій. Також громадські організації допомагають ВПО подолати наслідки війни, надають ВПО психологічну допомогу, соціальне консультування та юридичну допомогу. Наприклад, Благодійний фонд «Карітас Україна» надав ВПО понад 10 тисяч психологічних консультацій, 5 тисяч соціальних консультацій та 2 тисячі юридичних консультацій [38]. Благодійний фонд «Свої діти» надав дітям-ВПО понад 10 тисяч додаткових занять, 5 тисяч місць у гуртках та 2 тисячі місць у спортивних секціях. Благодійний фонд «Кожне життя важливе» надав ВПО понад 10 тисяч юридичних консультацій у вирішенні проблемних питань.

Благодійний фонд «Сподівання» був заснований у 1999 році. Важливо зазначити, що фонд здійснює благодійну діяльність у різних сферах, як от охорона здоров'я, екологія, опіка та піклування, соціальний захист, популяризація ідей волонтерства та сприяння захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану. Основною метою діяльності Фонду є сприяння розвитку надання соціальних послуг особам, які мають проблеми вживання наркотиків, алкоголю, ВІЛ-інфікованим, хворим на СНІД та членам їх сімей, а також поширення громадського руху проти наркотиків та СНІДу, за здоровий спосіб життя; залучення Запорізької територіальної громади до вирішення проблем громадського здоров'я; допомога вимушеним переселенцям і біженцям, а також членам їх сімей; об'єднання фізичних та юридичних осіб Запорізького регіону й України, міжнародної спільноти для реалізації благодійних програм у цих напрямках. Після початку російської агресії фонд розпочав активну підтримку постраждалих від війни [39]. За час своєї діяльності фонд «Сподівання» допоміг тисячам ВПО в Запорізькій області. Фонд сприяв тому, щоб ВПО отримали необхідну допомогу та змогли адаптуватися до нового

життя.

На сьогоднішній день фонд активно реалізує два ключові проєкти, кожен з яких спрямований на розвиток та поліпшення якості життя ВПО в регіоні. Наразі фонд реалізує два проєкти: Проєкт «Крокуємо разом» та проєкт «Крокуємо разом: підтримка ініціатив спільнот Запоріжжя».

Додатково, фонд активно співпрацює з місцевими партнерами та урядовими органами для створення умов для інтеграції ВПО в суспільство. Важливо зауважити, що фонд не обмежується лише наданням матеріальної допомоги. Він створює ефективні механізми для психосоціальної підтримки, формує сприятливий соціальний клімат та реалізовує різноманітні соціальні проєкти.

Проєкт «Крокуємо разом» є важливим кроком у забезпеченні допомоги ВПО в Запорізькій області. Проєкт реалізується командою професіоналів, які надають якісну та актуальну допомогу з урахуванням потреб ВПО. Узагальнюючи, проєкт «Крокуємо разом» фонду «Сподівання» відіграє ключову роль у забезпеченні внутрішньо-переміщених осіб не лише конкретною допомогою, але й встановленням підґрунтя для їхньої повноцінної і успішної реінтеграції в суспільство. Зокрема, важливо детальніше проаналізувати ключові аспекти проєкту «Крокуємо разом».

Команда проєкту постійно спілкується з головами громад та адміністрацією шелтерів, щоб своєчасно реагувати на зміни потреб ВПО. Завдяки відкритому та постійному спілкуванню з головами громад та адміністрацією шелтерів, команда проєкту забезпечує точний аналіз та реагує на зміни в потребах ВПО. Це гарантує, що допомога надається своєчасно та ефективно. Проєкт не обмежується однобічним підходом, а навпаки, є комплексним, охоплюючи різні сфери потреб ВПО, включаючи фізичне та психічне здоров'я, соціальну інтеграцію та професійний розвиток. Важливо відзначити, що проєкт користується підтримкою міжнародних благодійних організацій, що дозволяє розширювати масштаб та покриття допомоги. Це створює унікальні можливості для обміну досвідом та використання

міжнародних стандартів у сфері допомоги ВПО (рис. 2.3) [39; 40].

Проект «Крокуємо разом»
Ціль
<ul style="list-style-type: none"> Надання допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) в Запорізькій області, які постраждали від війни.
Мета
<ul style="list-style-type: none"> Забезпечити ВПО необхідними продуктами харчування, засобами особистої гігієни, медичною допомогою, психологічною та юридичною підтримкою.
Реалізатор
<ul style="list-style-type: none"> Благодійна організація «БФ «Сподівання»
Донор
<ul style="list-style-type: none"> Міжнародний благодійний фонд «Альянс громадського здоров'я», Christian Aid
Період реалізації
<ul style="list-style-type: none"> 2022-2024 роки
Цільова група
<ul style="list-style-type: none"> ВПО, які виїхали з територій, де ведуться бойові дії або тих, які знаходяться в тимчасовій окупації чи в оточенні (блокуванні); Представники груп ризику, сімей з дітьми, які опинились в складних життєвих обставинах з числа жителів приймаючих громад під час бойових дій; Представники найбільш уразливих груп населення з числа ЛВНІ, СП, клієнтів програм ЗПТ тощо.
Охоплення
<ul style="list-style-type: none"> місто Запоріжжя; Запорізький район: Широківська, Михайло-Лукашевська, Матвіївська, Кушугумська громади.
Послуги
<ul style="list-style-type: none"> Гуманітарна допомога Консультування та підтримка Організація та підтримка діяльності просторів безпеки

Рисунок 2.3. – Проект «Крокуємо разом» благодійного фонду «Сподівання» та його основні елементи.

Проект «Крокуємо разом» не тільки забезпечує конкретну допомогу ВПО, але й створює модель ефективної, учасницької та інтегрованої системи підтримки, яка може слугувати прикладом для інших регіонів та благодійних

організацій. Протягом часу реалізації проекту «Крокуємо разом» більше 2000 осіб отримали допомогу, що підкреслює його значущість та необхідність. Команда проекту продовжує активно розширювати свою діяльність, охоплюючи все більше громад Запорізької області, щоб забезпечити якнайширше коло ВПО якісною та цільовою підтримкою [39; 40].

Проект «Крокуємо разом: підтримка ініціатив спільнот Запоріжжя»
<p>Мета</p> <ul style="list-style-type: none"> Надання підтримки спільнотам у Запорізькій області, які постраждали від війни, шляхом фінансування міні-грантів на реалізацію ініціатив, спрямованих на задоволення їх нагальних гуманітарних, соціальних та медичних потреб.
<p>Реалізатор</p> <ul style="list-style-type: none"> Благодійна організація «БФ «Сподівання»
<p>Донор</p> <ul style="list-style-type: none"> Міжнародний благодійний фонд «Альянс громадського здоров'я», Christian Aid, Swedish Church.
<p>Період реалізації</p> <ul style="list-style-type: none"> 01.08.2023 – 31.12.2023 (5 місяців)
<p>Цільові групи</p> <ul style="list-style-type: none"> Внутрішньо переміщені особи (ВПО), включно з тими хто повернувся на звільнені території Окремі особи, домогосподарства, групи, які постраждали внаслідок воєнних дій Люди, які були переселені, втратили прибуток, соціальні мережі підтримки, мають обмежений доступ до медичних та інших послуг
<p>Охоплення</p> <ul style="list-style-type: none"> місто Запоріжжя
<p>Завдання</p> <ul style="list-style-type: none"> Фінансування мінімум 10 міні-грантів на підтримку ініціатив спільнот у Запорізькій області, Запорізькому районі, м. Запоріжжі. Створення, підтримка та супровід мінімум 5 ініціативних груп, які подаватимуться на конкурси організації, за допомогою фасилітатора.
<p>Функції регіонального фасилітатора</p> <ul style="list-style-type: none"> Надання консультацій та підтримки ініціативним групам спільнот у підготовці заявок на конкурс, реалізації діяльності за кошти міні-гранту та звітування за її результатами тощо. Здійснення моніторингу та оцінки ефективності діяльності ініціативних груп спільнот.

Рисунок 2.4. – Проект «Крокуємо разом: підтримка ініціатив спільнот

Запоріжжя» благодійного фонду «Сподівання» та його основні елементи.

Важливо розуміти, що громадські організації мають досвід в роботі з людьми, які опинилися у складних життєвих обставинах. Влада має ресурси та можливості для забезпечення системного підходу до надання допомоги. Співпраця громадських організацій та влади (рис. 2.5) є важливою умовою для ефективного соціального супроводу ВПО. Така співпраця дозволяє об'єднати досвід та ресурси різних сторін, щоб забезпечити ВПО всебічну та комплексну допомогу, залучити до надання допомоги більше людей та організацій, що дозволяє охопити більше ВПО та надавати ВПО більш широкий спектр послуг, що відповідає їхнім індивідуальним потребам.

Рисунок 2.5. – Взаємодія влади та громадських організацій, які надають супровід ВПО в Запорізькій області.

Отже, з початку повномасштабної війни в Україні кількість ВПО досягла 8 мільйонів осіб. Запорізька область стала одним з основних регіонів, де проживають ВПО. За даними обласної військової адміністрації, станом на 1 серпня 2023 року в Запорізькій області проживає понад 1 мільйон ВПО. У Запорізькій області працює понад 100 громадських організацій, які надають

допомогу ВПО. Влада Запорізької області активно співпрацює з громадськими організаціями, які надають допомогу ВПО. У рамках цієї співпраці влада надає фінансову підтримку громадським організаціям, а також створює умови для їхньої ефективної діяльності.

Взаємодія громадських організацій та влади є важливою умовою для ефективного забезпечення соціально-психологічного супроводу ВПО. У Запорізькій області ця взаємодія розвивається та вдосконалюється. Проєкти «Крокуємо разом» та «Крокуємо разом: підтримка ініціатив спільнот Запоріжжя» є яскравим прикладом ефективної взаємодії громадських організацій та влади щодо забезпечення соціально-психологічного супроводу ВПО. Ці проєкти надають комплексну допомогу ВПО, яка включає гуманітарну, консультативну та психологічну допомогу, а також підтримку ініціативних груп спільнот.

2.2. Роль інформаційних технологій у психологічній та соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб

З початку 2014 року проблема внутрішньо переміщених осіб (ВПО) стала актуальною для України, і на сьогоднішній день вона має особливу важливість. Внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну мирне населення залишає свої рідні землі, намагаючись знайти притулок на територіях країни, що є спокійнішими та економічно стабільними. Примусове переселення викликає серйозну тривогу, стрес та постійний страх за майбутнє у людей.

Інформаційні технології можуть відігравати важливу роль у психологічній підтримці ВПО. Вони можуть бути використані для надання різноманітних послуг, таких як:

- психологічне консультування. IT-платформи можуть використовуватися для надання онлайн-консультування ВПО, які проживають у віддалених районах або не мають можливості відвідувати традиційні терапевтичні установи;

- інформування та освіта. ІТ-ресурси можуть використовуватися для інформування ВПО про їхні права та ресурси, а також для надання їм інформації про психічне здоров'я та способи його підтримки;

- соціальна підтримка. ІТ-платформи можуть використовуватися для створення онлайн-спільнот ВПО, де вони можуть спілкуватися один з одним та отримувати підтримку від інших людей, які пережили подібні життєві обставини.

Фахівці в галузі збереження здоров'я успішно використовують електронні засоби для надання психологічної допомоги ще з 1990-х років, коли електронна комунікація, така як електронна пошта та SMS, отримала значне поширення, а пізніше з'явилися онлайн аудіо- та відеозв'язок. Таким чином, з 2010-х років для підтримки психологічного здоров'я стали використовувати такий тип мобільних додатків, як додатки для психічного здоров'я. Головним чином вони почали служити допоміжним інструментом до традиційної психоконсультативної та психотерапевтичної практики [41, с. 238]. Користувачі цих додатків отримали можливість самостійно проводити діагностику, докладніше вивчати свої труднощі, знаходити ресурси для отримання підтримки та відстежувати зміни у своєму стані і т.д.

«Мобільна психологічна допомога» є українською версією канадського додатку «OSI Connect» («Опрацювання стресу від травми»). Однак вона працює через браузер і доступна тільки в онлайн-режимі. Сповнений інформацією веб-сайт дозволяє користувачеві оцінити свій стан за різними категоріями, такими як якість сну, депресія та ПТСР. Також він містить відсортовані тексти та пам'ятки з симптомів ПТСР, поради щодо допомоги членам родини, які стикаються з бойовою психічною травмою, та інші розділи, такі як управління гнівом, тривогою, депресією, залежність від алкоголю та наркотиків, стрес, стосунки та психологічна напруженість. У меню також доступні інструменти для оцінки стану фахівцями, що надають допомогу постраждалим, такі як опитувальники депресії та посттравматичного стресу, відеоматеріали про ПТСР та відновлення до мирного життя. Важливо також, що подано перелік клінік та служб психологічної допомоги з розподілом за регіонами України.

Крім інформування в процесі психоосвіти, можна використовувати окремий додаток для моніторингу емоційних змін. Надання можливості постраждалим отримувати підкріплення через зворотний зв'язок від додатку сприяє їхньому самостійному відстежуванню змін у показниках дистресу, усвідомленню прогресу та ідентифікації ефективних методів контролю симптомів. Мобільні додатки з функцією моніторингу емоційних станів є більш зручними, ніж стандартні самозвіти, і мають менш строгі вимоги до надійності – їх ефективність відповідає технічним вимогам інтерфейсу та зручності швидше. Наприклад, у застосунку «Daylio» («Щоденник-трекер») можна вибрати україномовне меню, налаштувати дизайн, види емоційних станів та щоденну активність на особистий смак.

Зокрема, в мобільному додатку BetterMe: Mental Health доступний спеціальний курс «Важливі навички в періоди стресу», який можна проходити протягом 10 хвилин щоденно. Цей курс реалізований за підтримки Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) у співпраці з Громадською Організацією «Безбар'єрність». Також наразі існує значна кількість онлайн-сервісів та центрів, які надають безкоштовну психологічну допомогу для внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Наприклад, можна відзначити проєкт ВартоЖити [42], онлайн-платформа «Розкажи мені» [43], проєкт Lifeline Ukraine [44] та інші.

Поза інформаційними технологіями, які сприяють психологічному здоров'ю та подоланню криз, також існують додатки, які полегшують життя внутрішньо переміщеним особам (ВПО) в різних аспектах. Наприклад, благодійний фонд «Гореніє» створив та управляє Мобільним додатком «IDPRights», який завжди надає актуальну інформацію щодо прав ВПО в Україні. Додаток містить законодавчі акти, які регулюють права ВПО, і надає можливість слідкувати за останніми новинами та змінами. Також включено можливість отримання юридичної допомоги, задавши свої запитання кваліфікованим юристам [45]. Чат-бот «Юридичний порадник для ВПО» є безкоштовним інструментом для отримання юридичних консультацій та порад внутрішньо переміщеним особам, мешканцям населених пунктів, де тривають або раніше

велися бойові дії, а також особам, які проживають на тимчасово окупованих територіях. Цей чат-бот забезпечує швидкий і цілодобовий доступ до актуальної інформації та відповідей на запитання постраждалих. Зокрема, він надає інформацію щодо житла, гуманітарної допомоги, виїзду за кордон, пенсій, соціальних виплат, надає зразки заяв та скарг, інформацію про евакуаційні потяги, а також контактні дані державних установ тощо.

Інформаційний додаток «ТурБОТа про ВПО» враховує основні потреби кожної людини та здійснює урахування етнічної та релігійної ідентичності переселенців. Запущений у квітні 2023 року Кримськотатарським ресурсним центром (КРЦ) у Телеграмі, цей додаток вже використовується понад 9 тисячами осіб і охоплює аудиторію, близьку до півмільйона людей. Він містить інформацію для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), зокрема, звертає увагу на етнічну та релігійну ідентичність переселенців в Україні. Застосунок «ТурБОТа про ВПО» може пояснити процедуру отримання статусу ВПО, надати вказівки щодо пошуку житла в новому регіоні, допомогти зрозуміти, як і де отримати допомогу. Також він дозволяє дізнатися про актуальні вакансії, розташування центрів дозвілля для дітей, місця культових споруд, а також знайти магазини, що враховують особливі потреби (халяль, кошерна, вегетаріанська їжа). Додаток також містить покрокові інструкції, як діяти в незрозумілих ситуаціях, і включає опитувальник щодо порушень прав людини окупантами [46]. На порталі «Там, де вас чекають» ВПО можуть перевірити, наскільки завантажені комунальні прихистки у різних областях та зателефонувати щодо інформації про прихисток [47]. Мешканці внутрішньо переміщених осіб (ВПО) можуть знайти безкоштовне житло у відданих місцевих ініціативних організаціях, які турбуються про долю цих осіб. Детальну інформацію можна знайти на офіційному веб-порталі держави під назвою «Прихисток». Процедура досить проста: якщо зареєстрована ВПО знаходить притулок від власника житла, то останній отримує компенсацію від держави. Такий підхід робить учасників ВПО відчутними прийнятними та ласкаво відчутними, а не небажаними гостями [48].

Створено додаток «I'm Ukrainian» для українських громадян, які тимчасово

залишили Україну через воєнні події і перебувають за кордоном. У цьому застосунку українці мають можливість:

- знаходити потрібні послуги, опції для навчання або можливості працевлаштування, а також корисні освітні курси.

- шукати однодумців, планувати спільні екскурсії чи відвідування волонтерських хабів.

- додавати оголошення про свої події та бізнеси за кордоном.

Зокрема, у додатку наразі доступні посилання на безкоштовні курси англійської мови, аудіоказки для дітей різними мовами, цифрову дитячу бібліотеку, безкоштовний розмовний клуб української мови, платформу House of Europe та інше [49].

За час війни для внутрішньо переміщених осіб створили ряд послуг, якими можна скористатися, наприклад: оформити довідку ВПО, допомогу на новонароджену дитину чи знайти тимчасове безкоштовне житло. Зокрема, через портал Дія ВПО можуть отримати наступні послуги:

- реєстрація статусу ВПО та отримання довідки;
- зміна адреси реєстрації ВПО;
- скасування статусу ВПО;
- допомога ВПО на новонародженого;
- пільговий кредит на житло;
- компенсація за пошкоджене майно [50];

Для того, щоб вивчити питання детальніше ми провели опитування серед ВПО щодо того чи використовують вони інформаційні технології. В процесі дослідження ми опитали 130 осіб різного віку та статі. В таблиці 2. відображені результати дослідження.

Таблиця 2.1

Результати дослідження

Питання	Так	Ні
1. Чи користуєтеся ви онлайн-курсами або тренінгами з психологічної підтримки для ВПО?	48%	52%

Продовження таблиці 2.1.

2. Якщо користувались, то чи відчули ви позитивний ефект?	71%	29%
3. Чи використовували будь-які онлайн-сервіси для того, щоб дізнатися інформацію про житло для ВПО?	97%	3%
4. Чи отримували ви онлайн послуги для ВПО в Дії?	84%	16%
5. Чи використовуєте чат-боти для отримання інформації про послуги для ВПО?	25%	75%
6. Чи вважаєте ви, що ваша інформація під час використання інформаційних технологій залишається конфіденційною і безпечною?	38%	62%
7. Чи отримуєте ви достатню кількість інформації про психологічну та соціальну підтримку через інформаційні технології?	62%	38%
8. Чи вважаєте ви, що необхідно створити єдиний додаток зі всіма послугами для ВПО?	95%	5%
9. Чи користуєтесь ви онлайн-спільнотами або форумами для обміну інформацією про власний досвід ВПО?	79%	21%
10. Чи є для вас проблеми з тим, щоб знаходити та отримувати інформацію про психологічну та соціальну підтримку через інтернет?	11%	89%

Як видно з рисунку поданого вище, більшість респондентів – це люди в віці від 25 до 45 років. Також варто зазначити, що 56% – це жінки. Відповідь на питання «Чи користуєтесь ви онлайн-курсами або тренінгами з психологічної підтримки для ВПО?», де 48% – так, 52% – ні, свідчить про те, що значна частина внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні шукає та отримує психологічну підтримку в онлайн-форматі.

Варто детальніше проаналізувати результати відповідей. Зокрема, вікова структура респондентів відображена на рис. 2.6.

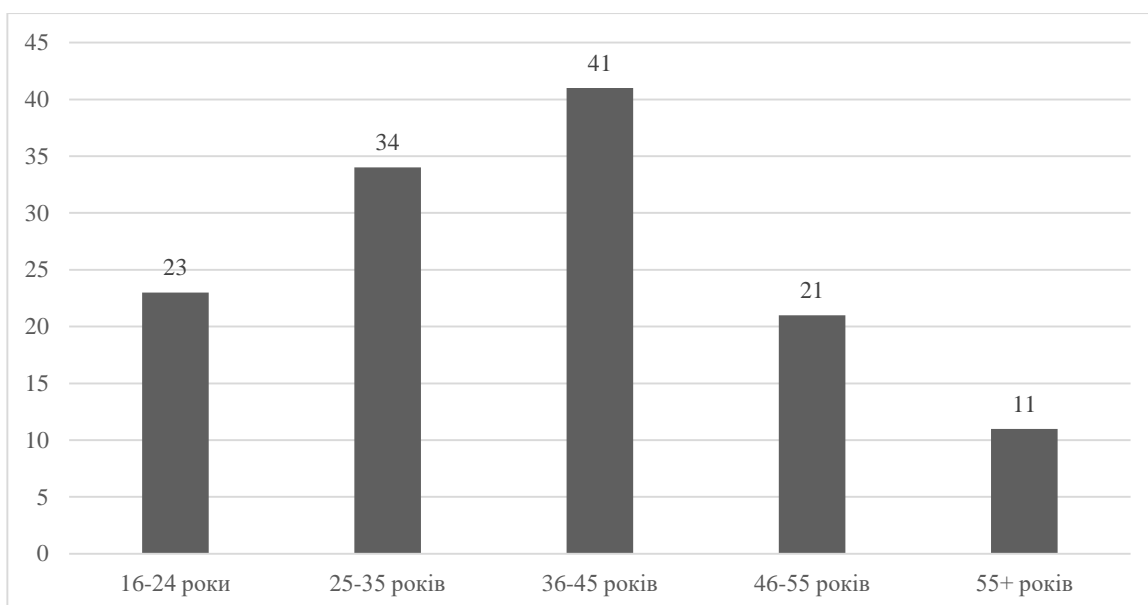

Рисунок 2.6 – Вікова структура респондентів.

Звичайно, не всі ВПО мають доступ до онлайн-курсів та тренінгів з психологічної підтримки. Це може бути пов'язано з відсутністю доступу до інтернету, технічними труднощами або іншими причинами. Зокрема, відповідь на питання «Якщо користувались, то чи відчули ви позитивний ефект?», де 71% – так, 29% – ні, свідчить про те, що більшість ВПО, які користуються онлайн-курсами та тренінгами з психологічної підтримки, відчувають позитивний ефект від такого навчання.

Цей факт можна пояснити кількома причинами. Онлайн-курси та тренінги з психологічної підтримки допомагають ВПО:

- зрозуміти свої емоції та почуття.
- розробити механізми боротьби з травматичним досвідом.
- поліпшити емоційне здоров'я та самопочуття.

Звичайно, не всі ВПО, які користуються онлайн-курсами та тренінгами з психологічної підтримки, відчувають позитивний ефект. Це може бути пов'язано з такими причинами:

- невідповідність змісту курсів та тренінгів індивідуальним потребам ВПО.
- недостатня компетентність тренерів.

- недостатня кількість часу, який ВПО може приділити навчанню.

Наступним питанням було «Чи використовували будь-які онлайн-сервіси для того, щоб дізнатися інформацію про житло для ВПО?», де 97% – так, 3% – ні, що свідчить про те, що онлайн-сервіси є основним джерелом інформації про житло для ВПО в Україні. Також ми запитали щодо того які онлайн-сервіси використовують ВПО та отримали наступні результати (рис. 2.7).

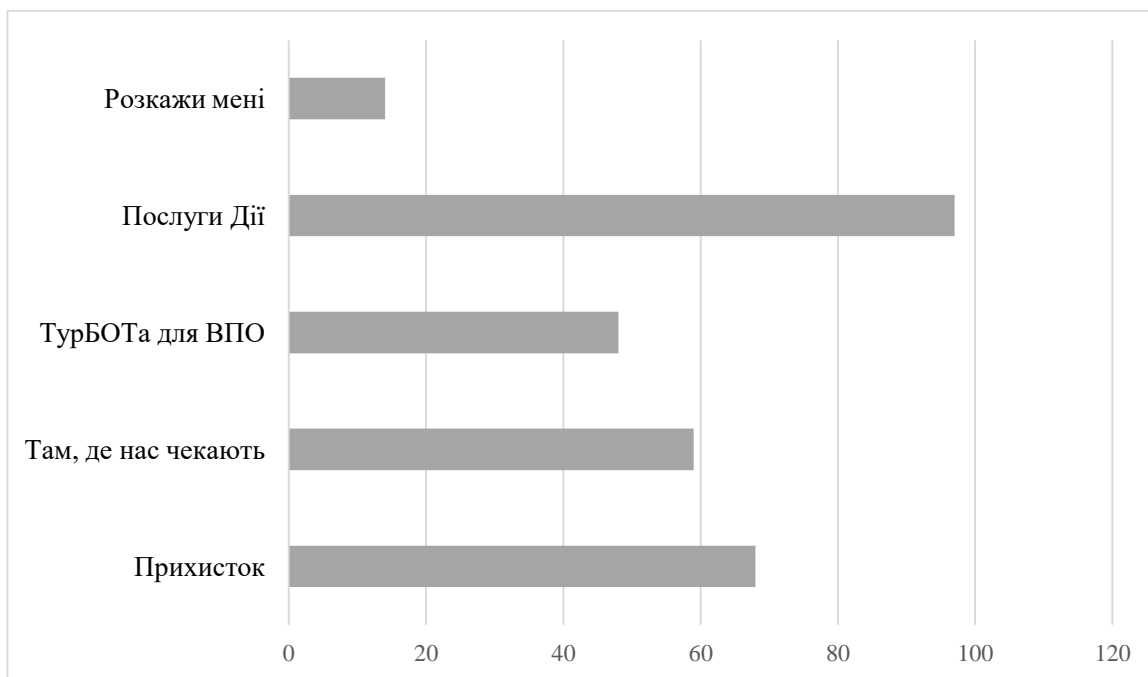

Рисунок 2.7 – Ресурси, які використовують ВПО.

Ще одне запитання стосувалось використання чат-ботів. Відсотковий розподіл відповідей на питання «Чи використовуєте чат-боти для отримання інформації про послуги для ВПО?» – 25% – так і 75% – ні, може свідчити про те, що в даний момент чат-боти не є популярним або ефективним засобом отримання інформації для ВПО. Крім цього велика частина респондентів зауважують, що не відчують безпеку та конфіденційність під час використання різних сервісів для ВПО. Також 95% зауважують, що необхідно створити окремий додаток зі всіма можливими аспектами для зручності ВПО. Онлайн-спільноти та форуми є важливим джерелом підтримки та інформації для внутрішньо переміщених осіб.

Інформаційні технології (ІТ) сьогодні відіграють важливу роль у психологічній та соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Ця

категорія населення стикається зі складними викликами та труднощами, пов'язаними з втратою домівки, розривом соціального оточення та втратою стабільності. ІТ, які включають в себе різноманітні технології та програмні засоби, можуть служити ефективним інструментом для полегшення цих проблем. В першу чергу, важливо визначити роль ІТ у забезпеченні доступу ВПО до необхідної інформації. Інтернет, як одне з ключових досягнень інформаційних технологій, відкриває безліч можливостей для отримання актуальної та корисної інформації. ВПО можуть користуватися онлайн-ресурсами для пошуку роботи, отримання освіти, а також для вирішення щоденних життєвих питань. Спільноти та організації, які допомагають ВПО, можуть використовувати ІТ для надання зручних платформ для обміну інформацією та ресурсами. Другий аспект полягає у забезпеченні комунікаційних можливостей через ІТ. Віртуальні платформи спілкування, такі як соціальні мережі та месенджери, відіграють ключову роль у збереженні та відновленні соціальних зв'язків ВПО. Це особливо важливо у випадку, коли люди втрачають можливість зустрічатися особисто через переміщення. ІТ стають мостом, який з'єднує розриви у соціальному просторі та дозволяє відчувати підтримку та зв'язок з іншими. Психологічна підтримка також може бути реалізована через інноваційні технології. Мобільні додатки та онлайн-платформи для психологічного консультування стають все більш доступними для ВПО. Такі ресурси дозволяють отримувати психологічну допомогу в будь-який час та в будь-якому місці, що особливо важливо для тих, хто знаходиться в умовах постійної нестабільності та невизначеності.

Технології також можуть бути використані для моніторингу та збору даних про потреби та стан ВПО. Аналіз великих обсягів інформації дозволяє ефективніше впроваджувати програми допомоги та ресурси, адаптовані до конкретних потреб цієї категорії населення. Використання сучасних аналітичних інструментів дозволяє організаціям точно визначати пріоритети та спрямовувати зусилля на найбільш критичні аспекти підтримки ВПО. Не можна також оминати важливість навчання та розвитку навичок серед ВПО за допомогою ІТ. Онлайн-курси та електронні ресурси стають ефективним інструментом для підвищення

кваліфікації та адаптації до нових умов життя. Це не тільки забезпечує можливість самореалізації, але й сприяє інтеграції ВПО в сучасне суспільство.

Отже, інформаційні технології відіграють важливу та різноманітну роль у психологічній та соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб. Вони є не лише інструментом доступу до ресурсів та інформації, але й засобом для відновлення соціальних зв'язків, отримання психологічної допомоги та розвитку особистості. Розвиток та впровадження нових ІТ-рішень в сфері підтримки ВПО важливий для створення стійкого та здорового суспільства, де кожна особа має можливість реалізувати свій потенціал навіть у найскладніших умовах.

У процесі дослідження взаємодії громадських організацій та влади з питань соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб було виявлено ряд ключових аспектів, які визначають ефективність цієї взаємодії та її вплив на самі внутрішньо переміщені особи. Аналіз показав, що взаємодія між громадськими організаціями та владою в цьому контексті має значущий потенціал для поліпшення якості життя та соціальної адаптації цієї вразливої категорії населення. Важливою складовою успішної взаємодії є розробка та впровадження комплексних програм соціально-психологічного супроводу. Громадські організації та влада повинні спільно працювати над створенням програм, які охоплюють всі аспекти потреб внутрішньо переміщених осіб, включаючи психологічну допомогу, освіту, трудову адаптацію та медичне обслуговування. Це дозволяє не лише вирішувати невідкладні проблеми, але й створювати умови для сталого соціального розвитку цієї категорії населення. У контексті соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб, особливу увагу слід приділити питанням психосоціальної підтримки та відновлення травмованого психічного стану. Громадські організації та влада повинні спільно розробляти та впроваджувати програми, спрямовані на реабілітацію та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб в суспільство. Психологічна стійкість та підтримка можуть виявитися ключовими факторами у подоланні травм та сприяти швидшій соціальній адаптації.

У висновку можна відзначити, що роль інформаційних технологій у

психологічній та соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб є важливою та багатогранною. ІТ не лише забезпечують доступ до необхідної інформації, але й є ефективними інструментами для відновлення соціальних зв'язків, отримання психологічної допомоги та розвитку особистості. Використання віртуальних платформ спілкування, мобільних додатків для психологічної консультації, аналітичних інструментів для збору даних та навчальних ресурсів сприяє інтеграції ВПО в нове оточення, роблячи їхній перехід більш плавним та сприятливим. Розвиток сучасних ІТ-рішень у сфері підтримки ВПО є стратегічно важливим завданням, оскільки ці технології не лише полегшують їхнє повсякденне життя, а й сприяють відновленню психологічної стійкості та соціальної адаптації. Використання ІТ необхідно розглядати як інвестицію у гідне майбутнє для ВПО, сприяючи їхньому саморозвитку та інтеграції в сучасне суспільство. Збалансоване поєднання практичних рішень та інновацій в області інформаційних технологій має потенціал великого позитивного впливу на якість життя внутрішньо переміщених осіб, сприяючи їхньому успішному впровадженню у нове оточення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВІДУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ГРОМАДІ

3.1. Соціальна відповідальність та роль бізнес-структур у процесі соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді

Соціальна відповідальність бізнес-структур в процесі соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді є важливим аспектом сучасного соціального розвитку. Внутрішньо переміщені особи, або біженці, які залишили свої рідні місця через війну, катастрофи або інші екстремальні обставини, потребують особливої уваги та підтримки у новому соціальному оточенні.

«Соціальна відповідальність» – це визначені моральні рамки, де окремі особи чи компанії приймають на себе зобов'язання виконувати свої громадянські обов'язки та здійснювати дії, що приносять користь суспільству взагалі. Якщо підприємство чи особа розглядає можливість дій, які можуть завдати шкоди оточуючому середовищу або суспільству, такі дії вважаються соціально невідповідальними. Згідно з цією концепцією, керівники повинні приймати рішення, які не лише максимізують прибуток, а й захищають інтереси громади та суспільства в цілому [51, с. 6]. Соціальна відповідальність бізнесу (CSR) – це концепція, яка передбачає, що бізнес має брати на себе відповідальність за вплив своєї діяльності на суспільство. CSR включає в себе широкий спектр заходів, спрямованих на покращення соціального та екологічного стану суспільства. В Україні концепція CSR є відносно новою. Однак, за останні роки, українські бізнес-структури все більше усвідомлюють свою соціальну відповідальність.

Важливим елементом соціальної відповідальності є створення умов для робочої зайнятості внутрішньо переміщених осіб у межах бізнес-структур. Це

може включати в себе розробку програм стажування, підтримку у навчанні та інші ініціативи, спрямовані на розвиток професійних навичок та адаптацію до нових робочих умов. Створення доступних можливостей для працевлаштування сприяє економічній самодостатності та підвищенню соціального статусу внутрішньо переміщених осіб. Додатково, бізнес-структури можуть активно сприяти соціально-психологічному супроводу, надаючи психологічну підтримку та консультування. Створення спеціальних програм для психологічної реабілітації може допомогти внутрішньо переміщеним особам подолати стрес, пов'язаний з переїздом та втратою стійкого соціального середовища. Далі, бізнес-структури мають можливість впливати на формування позитивного міжетнічного та міжкультурного співжиття в громаді. Сприяння розумінню та повазі до різниць у культурі, мові та традиціях може сприяти створенню гармонійного соціального середовища, що сприяє позитивному розвитку громади в цілому.

Крім того, важливим елементом соціальної відповідальності бізнес-структур є взаємодія з громадськими організаціями та органами влади для реалізації спільних проєктів та ініціатив. Це може включати в себе участь у програмах соціальної підтримки, благодійництві, спільній розробці проєктів для поліпшення умов проживання внутрішньо переміщених осіб та інші заходи, спрямовані на спільний соціальний прогрес. Важливо також враховувати екологічний аспект соціальної відповідальності бізнес-структур у контексті внутрішньо переміщених осіб. Забезпечення екологічно чистого оточення, доступу до зелених зон та інфраструктури для здорового способу життя може позитивно впливати на фізичне та психічне здоров'я біженців. Загалом, соціальна відповідальність бізнес-структур у процесі соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді відіграє важливу роль у створенні стійкого та взаєморозуміючого соціального середовища. Інтеграція цих осіб у нову громаду потребує комплексного підходу, в якому бізнес-структури мають змогу взяти активну участь, враховуючи економічні, соціальні, психологічні та екологічні аспекти.

Українські бізнес-структури активно взаємодіють із соціально-психологічним супроводом внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Наприклад, компанія «Київстар» забезпечує безкоштовний інтернет та мобільний зв'язок для ВПО, «Нова Пошта» доставляє гуманітарну допомогу безкоштовно, а «Ощадбанк» надає пільги на банківські послуги. «Метінвест» вносить значний внесок, забезпечуючи ВПО житлом, харчуванням, одягом та медичною допомогою.

Багато підприємств виявляють підтримку армії та громадян на різних рівнях, надаючи фінансову допомогу для закупівлі військової техніки та іншого обладнання. Інші фірми фокусуються на допомозі своїм працівникам, гуманітарній допомозі переселенцям та забезпеченні ліками та медичним обладнанням для лікарень. Значна кількість компаній також залучає кошти для ремонту та будівництва інфраструктури в зоні конфлікту. Під час року повномасштабної війни бізнеси групи SCM вклали понад 5 млрд гривень (140 млн доларів) у допомогу українським військовим та мирним мешканцям країни. Основна програма групи, «Сталевий фронт», об'єднує всі мілітарні ініціативи Ріната Ахметова [52].

У березні 2022 року компанія ОККО визначила для себе пріоритетні напрямки та запустила ряд програм, включаючи проєкт «Зігріваємо захисників». Цей проєкт надає безкоштовне харчування захисникам поблизу гарячих точок. На даний момент вже приготовано понад 1,5 млн порцій гарячих напоїв та майже 930 тис. хотдогів. Крім того, компанія вже більше року допомагає благодійним та громадським організаціям у евакуації та доставці гуманітарних вантажів, а також підтримує лікарні та військові підрозділи, збираючи кошти на ремонт інфраструктури в зоні бойових дій [53].

За висловами Сергія Рожка, операційного директора ЕРАМ Україна, компанія отримала сотні звернень щодо допомоги від фізичних осіб та організацій з перших днів війни. Для систематизації роботи з цими запитаннями була розроблена програма реагування ЕРАМ Response, яка фокусується на трьох основних напрямках: допомога громадянам, підтримка держави та партнерство в

освіті. Крім того, компанія встановила співпрацю з більш ніж 40 благодійними фондами та організаціями, яка призвела до надання гуманітарної допомоги понад 11 тисячам українців. EPAM University також запропонувала безкоштовні освітні програми для українців, які цікавляться технологіями чи мають плани пов'язати своє майбутнє з інформаційно-технологічною галуззю, незалежно від їхнього місця перебування [54].

З самого початку повномасштабного вторгнення, мережа магазинів АТБ перейшла на спеціальний режим функціонування. Незважаючи на втрату сотень магазинів, руйнування розподільчих центрів та порушення логістичних ланцюжків, компанії вдалося забезпечити безперебійні поставки продуктів у всі регіони України, включаючи ті, які опинилися на лінії фронту. Магазины АТБ стали одними з перших, що відновили свою роботу на звільнених територіях Київської, Харківської, Чернігівської, Сумської та Херсонської областей. Для жителів звільнених населених пунктів, інфраструктура яких зазнала значних руйнувань, таких як Куп'янськ у Харківській області та Снігурівки в Херсонській області, АТБ збирала та передала безоплатну гуманітарну допомогу [55]. Також був запущений широкомасштабний проект з поштовою доставкою продуктів через «Укрпошту» та «Нову пошту» в міста Харківської, Херсонської та Донецької областей. Як патріотичний та відповідальний бізнес, компанія активно долучається до розв'язання нагальних проблем та викликів в умовах воєнного часу. В супермаркетах АТБ надається можливість зігрітися, підзарядити гаджети та використовувати світильники. Крім того, на касах магазинів впроваджена опція зняття готівки з банківської карти без додаткових відсотків та комісій, що дозволяє задовольнити попит на готівку та зменшити тиск на інкасаторські служби.

«Фокстрот», мережа магазинів електроніки та побутової техніки, внесла загальний внесок у підтримку країни на суму 14,5 млн гривень за минулий рік. Компанія взяла на себе шефство над 14 військовими частинами Повітряних сил України, встановила партнерство з майже 200 державними органами влади, волонтерськими групами та благодійними організаціями. Вона також підтримує

180 мобілізованих співробітників та активно пропагує корпоративне волонтерство. Як унікальний український учасник міжнародної групи національних роздрібних компаній Euronics Group, «Фокстрот» ініціював виділення 700 000 євро на гуманітарні потреби українців і залучив до цього заходу представництва відомих світових брендів техніки. За рік пул соціальних партнерів компанії зріс із 30 на початку 2022 року до 196 на лютий 2023 року [56].

З перших днів війни компанія Favbet регулярно передає Збройним Силам України та іншим силам оборони автомобілі, спеціальну техніку і обладнання. На сьогоднішній день більшість благодійних проектів фонду Favbet Foundation націлені на підтримку армії. Незважаючи на це, компанія продовжує спрямовувати кошти і зусилля на допомогу цивільному населенню, зокрема на евакуацію людей з зони бойових дій та їхню адаптацію в безпечних регіонах, включаючи інші країни [57].

Favbet Foundation ініціював створення Центру адаптації для українців у Загребі (Хорватія), де для дітей розроблена освітня програма, а для дорослих надається медична, юридична та психологічна допомога. У центрі проводяться різні заняття, такі як вивчення хорватської та англійської мов, уроки музики, біології та фізики, а також заняття з музичної та арт-терапії. У лютому 2023 року Favbet Foundation розпочав реалізацію довгострокової програми "Діти – супергерої", яка об'єднує освітні та спортивні проекти для дітей, що постраждали від війни. Першочерговим заходом був запуск безкоштовних курсів з початкової ІТ-освіти.

Отже, соціальна відповідальність бізнесу є важливим фактором, який може сприяти успішній інтеграції ВПО в приймаючі громади. Бізнес-структури можуть відігравати важливу роль у цьому процесі, надаючи ВПО комплексну допомогу, спрямовану на вирішення їхніх соціальних, економічних та психологічних проблем.

3.2 Шляхи вдосконалення процесу організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді

Внаслідок війни в Україні виникла ситуація масового внутрішнього переміщення населення. Люди, які стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО), потребують комплексної підтримки, зокрема у сфері соціально-психологічного супроводу. Мета соціально-психологічного супроводу для ВПО полягає в тому, щоб допомогти їм подолати психологічні травми, що виникли внаслідок воєнних подій, адаптуватися до нового місця проживання та встановити соціальні зв'язки. Здійснення соціально-психологічного супроводу для ВПО на рівні громади є складним завданням, яке вимагає взаємодії державних органів, громадських організацій та місцевих громад для ефективної реалізації.

Ми вважаємо, що соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб (ВПО) має бути організований на трьох рівнях: макрорівні, мезорівні та мікрорівні. Такий підхід дозволить забезпечити системний та всебічний підхід до підтримки ВПО та сприятиме їхній успішній інтеграції в суспільство. На макрорівні важливо розробити та впровадити державну стратегію соціально-психологічного супроводу ВПО. На мезорівні потрібно надавати підтримку громадам, які приймають ВПО. Особливо ефективним є створення мережі волонтерських центрів, клубів та інших громадських організацій, які здійснюють допомогу ВПО у пошуку житла, працевлаштуванні, отриманні освіти та забезпеченні дозвілля. Місцеві громади можуть активно сприяти інтеграції ВПО в місцеве суспільство, проводячи інформаційні кампанії щодо прав та можливостей ВПО, організовуючи зустрічі та обговорення між місцевими жителями та ВПО, а також створюючи центри для взаємодії та обміну досвідом між місцевими жителями та ВПО. Організація соціально-психологічного супроводу включає співпрацю з місцевими органами влади, громадськими організаціями, закладами охорони здоров'я для ефективного забезпечення дотримання прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб у

громаді [58, с. 150].

На мікрорівні важливо забезпечити індивідуальну підтримку для внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Цю підтримку повинні забезпечувати кваліфіковані фахівці з досвідом роботи з людьми, які постраждали від війни. Психологічна допомога та психотерапія сприятимуть вирішенню психологічних травм, що виникли внаслідок війни. Підтримка в пошуку роботи та житла допоможе ВПО відновити звичний порядок життя. Інтеграція в місцеву громаду сприятиме почуттю належності до нового суспільства. Забезпечення ефективного соціально-психологічного супроводу ВПО на всіх трьох рівнях дозволить подолати наслідки війни, сприяти успішній інтеграції ВПО в українське суспільство та підвищити рівень стійкості на рівні держави.

Стратегія соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб має за основну мету забезпечити їхню психологічну стійкість та соціальну адаптацію в умовах нового оточення. Ця стратегія спрямована на підтримку емоційного благополуччя та внутрішньої стабільності осіб, які змушені були залишити свої рідні місця проживання. Важливим аспектом є сприяння психологічному відновленню внутрішньо-переміщених осіб, допомога їм у подоланні стресових ситуацій та втрат, пов'язаних з переселенням. Соціально-психологічний супровід спрямований на встановлення позитивних взаємин, сприяння формуванню нових соціальних зв'язків та включенню внутрішньо-переміщених осіб у громадське життя. Також важливою метою є забезпечення доступу до необхідних ресурсів та послуг, спрямованих на поліпшення якості життя внутрішньо-переміщених осіб. Це може включати в себе надання допомоги у пошуку житла, працевлаштуванні, освіті та медичному обслуговуванні. Важливо створити умови для самостійного функціонування цієї групи населення у новому оточенні та підтримувати їх у процесі адаптації до нових умов життя. Загальна мета полягає в забезпеченні внутрішньо-переміщених осіб необхідними ресурсами та психологічною підтримкою для успішної адаптації у новому соціальному та фізичному середовищі. Для виконання поставленої мети необхідно поставити такі цілі (рис. 3.1).

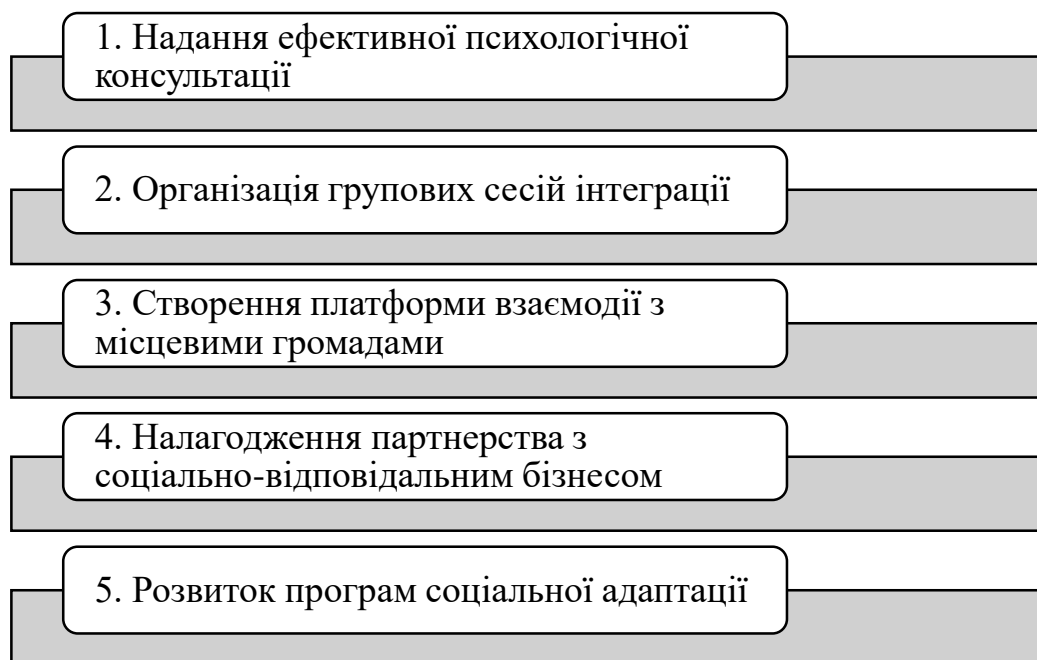

Рисунок 3.1 – Ключові цілі Стратегії соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб.

Для досягнення поставлених цілей ми розробили систему заходів, які необхідно здійснити для створення ефективного соціально-психологічного супроводу внутрішньо-переміщених осіб (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Ключові заходи розроблені для реалізації поставлених цілей

Ціль	Заходи
Ціль 1. Надання ефективної психологічної консультації	<p>1.1 Створення мережі психологічних центрів та консультацій</p> <p>1.2 Розробка та впровадження стандартів надання психологічної допомоги внутрішньо-переміщеним особам</p> <p>1.3 Проведення інформаційної кампанії про доступність психологічної допомоги для внутрішньо-переміщених осіб</p>
Ціль 2. Організація групових	2.1 Розробка та впровадження програм

Продовження таблиці 3.1.

сесій інтеграції	групових сесій інтеграції 2.2 Посилення інформованості про доступність групових сесій інтеграції
Ціль 3. Створення платформи взаємодії з місцевими громадами	3.1 Створення спільних механізмів взаємодії та координації дій 3.2 Створення платформи взаємодії
Ціль 4. Налагодження партнерства з соціально-відповідальним бізнесом	4.1 Створення програм мотивації підприємців до залучення соціально-психологічного супроводу 4.2 Налагодження системи обміну інформацією між громадськими організаціями, публічними органами та соціально-відповідальним бізнесом
Ціль 5. Розвиток програм соціальної адаптації	5.1 Покращення доступу внутрішньо-переміщених осіб до інформації та послуг, необхідних для адаптації

Створення мережі психологічних центрів та консультацій - це складний та відповідальний процес, спрямований на забезпечення доступу громадян до якісних психологічних послуг та підтримки. Цей процес включає в себе кілька етапів, починаючи від стратегічного планування і завершуючи повсякденним функціонуванням центрів. На початковому етапі створення мережі важливо визначити стратегічні цілі та завдання. Це може включати в себе визначення цільової аудиторії, розробку місії та цілей, а також визначення основних принципів, на яких буде ґрунтуватися діяльність центрів. Важливо враховувати потреби та особливості ВПО. Після забезпечення базової інфраструктури слід зайнятися формуванням програм та послуг, які надаватимуться в центрах. Це може бути індивідуальна та групова консультація, психотерапевтичні сесії, тренінги та семінари з розвитку особистості та психологічного здоров'я.

Важливо враховувати різноманітність потреб ВПО та надавати широкий спектр послуг.

Розробка та впровадження стандартів надання психологічної допомоги внутрішньо-переміщеним особам (ВПО) є важливим завданням, оскільки ця група населення часто стикається з серйозними стресами та травмами внаслідок конфліктів, природних лих або інших кризових ситуацій. У таких умовах психологічна допомога відіграє вирішальну роль у підтримці психічного здоров'я та адаптації ВПО до нових умов життя. Цей процес включає кілька ключових етапів, починаючи від розробки стандартів та завершуючи їх реалізацією в роботі психологічних служб. На першому етапі важливо провести аналіз потреб та особливостей цільової аудиторії - ВПО. Це може включати в себе вивчення демографічних характеристик, рівня соціальної та економічної ізоляції, а також виявлення основних факторів стресу та травм. Розуміння контексту, в якому перебувають ВПО, є ключовим для подальшого розроблення ефективних стратегій психологічної допомоги.

Після аналізу потреб слід перейти до розробки стандартів. Вони повинні визначати якісні та етичні норми надання психологічної підтримки, методики взаємодії з ВПО, а також включати в себе процедури оцінки стану психічного здоров'я та планування індивідуальних програм підтримки. Застосування експертних знань та врахування міжнародних стандартів психосоціальної допомоги є ключовими в цьому процесі. Далі важливо розробити систему навчання та підготовки фахівців, які будуть здійснювати психологічну допомогу ВПО. Це може включати в себе тренінги з травматичного стресу, культурно-чутливої психотерапії, а також психосоціальних підходів до роботи з вразливими групами. Фахівці повинні мати знання не лише в області психології, але й розуміти соціальні, етнічні та культурні особливості ВПО. Важливо також забезпечити механізми моніторингу та оцінки якості наданих послуг. Система звітності та збір даних дозволять відстежувати ефективність психологічної допомоги, а також вчасно реагувати на зміни в потребах ВПО. Регулярні оцінки можуть також допомагати у вдосконаленні стандартів та методик роботи

фахівців.

Проведення інформаційної кампанії про доступність психологічної допомоги для внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) є важливим етапом у забезпеченні їхнього психічного здоров'я та адаптації до нових умов життя. Ця кампанія має на меті інформування ВПО про наявні ресурси та послуги психологічної підтримки, а також підвищення свідомості громадськості про потреби цієї вразливої групи. Важливо враховувати, що інформаційна кампанія повинна бути динамічною та адаптивною. Оновлення інформації, доступність нових послуг та методів надання підтримки повинні відображати реальні потреби ВПО та зміни в їхній ситуації. Загалом, інформаційна кампанія щодо доступності психологічної допомоги для внутрішньо-переміщених осіб є важливим інструментом в підтримці психічного здоров'я цієї групи населення. Вона допомагає побудувати свідоме суспільство, яке розуміє важливість психологічної допомоги та створює умови для її доступності та прийняття.

Розробка та впровадження програм групових сесій інтеграції – це ключовий компонент соціальних та психологічних підходів до підтримки осіб, які потребують інтеграції в суспільство, будь то внаслідок міграції, війни або інших життєвих обставин. Ці програми створюють можливості для спільної діяльності та взаємодії, спрямовані на покращення соціальної, емоційної та культурної адаптації учасників. Групові сесії можуть включати в себе елементи психологічної підтримки, спрямованої на подолання травм та стресів, пов'язаних з переміщенням чи конфліктами. Учасники повинні мати можливість відкрито висловлювати свої емоції, а фахівці – забезпечувати конструктивний супровід та надавати інструменти саморегуляції. Важливо передбачити розвиток міжособистісних вмінь та комунікативних навичок учасників груп. Це може включати в себе ролеві ігри, тренінги на взаємодію та вправи на розвиток емпатії. Зближення учасників допомагає створити відчуття спільності та підтримки, що є ключовим для успішної інтеграції. Фідбек від учасників дозволить виявити успішні елементи та ті аспекти, які можна поліпшити. Регулярні оцінки також допоможуть визначити, наскільки ефективно програма впливає на процес

інтеграції та які аспекти можна вдосконалити.

Створення спільних механізмів взаємодії та координації дій місцевих громад щодо підтримки внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) є важливою ініціативою, спрямованою на ефективне вирішення проблем цієї уразливої групи населення. Цей процес передбачає спільні зусилля громадських організацій, місцевої влади, бізнесу та інших стейкхолдерів з метою надання комплексної підтримки та створення благополучного середовища для адаптації ВПО до нових умов. Одним із ключових кроків у створенні ефективних механізмів взаємодії є визначення ролей та відповідальностей різних стейкхолдерів. Місцева влада повинна прийняти активну участь у визначенні потреб ВПО та визначенні сприятливих умов для їхньої інтеграції. Громадські організації можуть взяти на себе роль по наданню психологічної, правової та соціальної підтримки. Бізнес може сприяти інтеграції ВПО шляхом створення можливостей для працевлаштування та розвитку навичок.

Створення програм мотивації для підприємців залучати соціально-психологічний супровід внутрішньо-переміщених осіб є важливим кроком у створенні сприятливого середовища для соціальної адаптації та інтеграції цієї вразливої групи. Програми такого роду спрямовані на стимулювання підприємців до участі в ініціативах соціально-психологічної підтримки ВПО та активного впливу на соціальні аспекти їхнього життя. Програми мотивації можуть включати ряд заходів. По-перше, це може бути надання підприємцям податкових пільг або фінансових стимулів за участь у програмах соціально-психологічної підтримки. Відчуття соціальної відповідальності може бути позитивним маркетинговим інструментом для бізнесу, тому стимулювання його активної участі є ключовим. Додатковим стимулом може бути надання підприємствам можливості підвищити свою соціальну відповідальність через співпрацю з ВПО та участь у проектах з соціально-психологічною підтримкою. Програми можуть передбачати взаємовигідні партнерства, де підприємства не лише надають допомогу, а й отримують можливість покращити своє репутацію та сприяти розвитку спільноти. Однією з ефективних стратегій є створення

конкретних проектів, які будуть привертати увагу підприємців своєю цільовістю та здатністю приносити конкретні результати для ВПО. Наприклад, це може бути участь у програмах навчання, які підтримують розвиток навичок та адаптацію ВПО на ринку праці.

Налагодження системи обміну інформацією між громадськими організаціями, публічними органами та соціально-відповідальним бізнесом є стратегічно важливим кроком у підтримці сталого розвитку та вирішенні суспільних проблем. Ця система сприяє обміну знань, ресурсами та ідеями між різними секторами, спрямована на досягнення спільних цілей та подолання суспільних викликів. Головною метою системи обміну інформацією є сприяння ефективній комунікації. Це може бути досягнуто за допомогою встановлення форумів, де різні стейкхолдери можуть обговорювати актуальні питання, ділитися досвідом та розробляти спільні стратегії. Спільні робочі групи або комітети також можуть створюватися для розв'язання конкретних завдань чи розробки конкретних проектів. Важливим аспектом є створення системи сприяння інноваціям та обміну кращими практиками. Громадські організації можуть ділитися успішними ініціативами, які вони вже реалізували, а підприємства та публічні служби можуть взяти їхній досвід за основу для розробки власних стратегій.

Одним із підходів до налагодження системи обміну інформацією є використання технологій і штучного інтелекту. Сучасні інструменти можуть допомагати аналізувати великі обсяги даних, виявляти тенденції та надавати корисну інформацію для прийняття рішень. Такі інструменти можуть спростити обмін даними та робити його більш зорієнтованим на конкретні потреби. Важливо також забезпечити захист конфіденційності та безпеку обміну інформацією. Створення чітких правил та стандартів щодо обробки даних, визначення рівнів доступу та встановлення систем моніторингу буде гарантувати, що інформація обмінюється безпечно та етично. Покращення доступу внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) до інформації та послуг, необхідних для адаптації, є важливим етапом в забезпеченні їхнього

благополуччя та інтеграції в нове соціальне та економічне оточення. Це вимагає комплексного підходу, що включає в себе розробку ефективних механізмів комунікації, забезпечення доступу до освіти, медичних та соціальних послуг, а також активну участь громадськості та бізнесу у формуванні сприятливого середовища для адаптації.

Один із ключових аспектів покращення доступу є розробка інформаційних кампаній, спрямованих на ВПО. Це може включати в себе створення публікацій, веб-ресурсів, інформаційних листівок та соціальних мереж, де надається актуальна та зрозуміла інформація про права, послуги та можливості для адаптації. Застосування різноманітних медіаформатів дозволяє досягти широкої аудиторії та надати інформацію у доступній формі. Важливим елементом є розробка централізованих онлайн-платформ, які забезпечать зручний доступ до різноманітних ресурсів для ВПО. Такі платформи можуть включати в себе інформацію про освітні та професійні можливості, медичні послуги, соціальні програми, а також правові консультації. Такі інноваційні підходи сприяють зручності та ефективності отримання інформації.

Однак, для ефективності таких ініціатив, необхідно враховувати культурні та мовні особливості ВПО. Інформаційні ресурси повинні бути розроблені таким чином, щоб вони були зрозумілі та прийнятні для різних груп, враховуючи їхні традиції та вірування. Удосконалення доступу до освіти є одним із ключових напрямів. Розробка освітніх програм, спрямованих на ВПО, включаючи навчання мов, професійні курси та інтеграційні програми, може відігравати ключову роль у підготовці людей до нових умов життя. Здобуття навичок та освіти є фундаментальним для їхньої успішної адаптації та інтеграції в суспільство. Підтримка медичних та психологічних послуг є ще однією важливою складовою. Забезпечення доступу до медичної допомоги, консультацій та психосоціальної підтримки допомагає ВПО подолати труднощі, пов'язані зі здоров'ям та психічним станом. Важливо забезпечити належний рівень якісних послуг та усунути можливі бар'єри, що ускладнюють доступ до них.

Очікувані результати від впровадження даної стратегії відображені на

рисунку 3.2.

Рисунок 3.2 – Очікувані результати від впровадження запропонованих заходів.

Отже, вдосконалення організації соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді вимагає комплексного підходу, що охоплює інтеграцію індивідуальних програм, активну участь громади та взаємодію між різними стейкхолдерами. Розробка централізованих онлайн-платформ, підтримка медичних та психологічних послуг, сприяння взаємодії громадськості та бізнесу - це ключові елементи успішного впровадження ініціатив, спрямованих на покращення якості життя ВПО та їхню успішну інтеграцію в нове середовище.

Отже, соціальна відповідальність бізнес-структур та їхня роль у процесі

соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді є ключовими складовими для створення стійкого та підтримуючого соціального середовища. Участь бізнесу у вирішенні питань, пов'язаних із внутрішнім переміщенням осіб, стає важливим кроком у напрямі побудови соціально відповідального підприємництва та сприяє формуванню позитивних змін в громаді. Бізнес-структури, взявши на себе відповідальність за соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб, можуть відзначитися не лише гуманітарним підходом, а й сприяти сталому розвитку громади. Забезпечення можливостей для працевлаштування, інтеграція в місцеве соціальне середовище та психологічна підтримка є важливими елементами цього процесу. Особливу увагу слід приділяти співпраці між різними суб'єктами: бізнесом, громадськими організаціями, урядовими інституціями та самими внутрішньо переміщеними особами. Тільки через скоординовані зусилля можна забезпечити повноцінний соціально-психологічний супровід, спрямований на вирішення конкретних потреб та викликів цієї групи населення. Усвідомлення бізнесом своєї ролі в соціальному розвитку та взаємодія з внутрішньо переміщеними особами не тільки сприяє покращенню їхнього життя, але й сприяє побудові позитивного економічного та соціального клімату.

У нинішніх умовах глобальних викликів та конфліктів, внутрішньо переміщені особи (ВПО) стають вразливою групою, що потребує особливої уваги та підтримки. Їхній шлях адаптації до нового соціального, культурного та економічного оточення нерідко супроводжується численними труднощами, і саме тут ключову роль відіграє соціально-психологічний супровід. Завданням громади є створення не лише ефективної системи допомоги, але й інклюзивного середовища, де кожна ВПО може відчувати свою цінність та знайти необхідну підтримку. Однією з ключових напрямків – це розробка стратегії вдосконалення організації соціально-психологічного супроводу. Зокрема, важливим є створення інтегрованих програм, орієнтованих на індивідуальні потреби ВПО. Це включає в себе не лише надання базових послуг, а й врахування культурних, мовних та соціальних особливостей кожної групи. Такий підхід дозволяє забезпечити

персоналізований та ефективний соціально-психологічний супровід, враховуючи конкретні виклики та можливості кожної особи. Однак успіх будь-якої програми залежить не лише від її концептуального базису, але і від активної участі громади у розвитку та реалізації цих ініціатив. Залучення місцевих жителів, громадських організацій, бізнесу та публічних служб є критичним елементом, який може забезпечити зрозумілість та прийняття програм в громаді. Важливо створити умови для відкритого діалогу та співпраці, спрямовані на спільне досягнення загальних цілей. Не менш вагомим фактором є підтримка медичних та психологічних послуг, орієнтованих на потреби ВПО. Забезпечення доступу до високоякісної медичної допомоги, консультацій та психосоціальної підтримки є важливим елементом успішної адаптації. Програми здоров'я та психічного благополуччя, орієнтовані на конкретні потреби ВПО, можуть значно полегшити їхню інтеграцію та підтримати їхнє загальне самопочуття.

У цілому, вдосконалення процесу організації соціально-психологічного супроводу для ВПО в громаді вимагає комплексного та інтегрованого підходу, що базується на активній участі громади, взаємодії стейкхолдерів та використанні сучасних технологій. Лише такий підхід може забезпечити створення дієвої системи, яка буде враховувати різноманітні потреби та можливості внутрішньо переміщених осіб, сприяючи їхній успішній інтеграції в нову громаду.

ВИСНОВКИ

Соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб (ВПО) це комплексний процес, що охоплює психологічну підтримку, соціальну адаптацію та допомогу відновленню психологічного благополуччя. Цей процес розподіляється на три фази: діагностика, профілактика та корекція, підтримка інтеграції в громаду. Для успішного супроводу важливо, щоб місцева громада була готова прийняти та підтримати ВПО, уникати стигматизації та надавати індивідуалізовані послуги. Цей процес сприяє подоланню труднощів та відновленню психологічного та соціального благополуччя при переході до нових умов. Важливо розуміти, що кожна особа, що залишила свій дім, має унікальний досвід та потреби, такі як травми, стрес чи депресія. Індивідуальна оцінка потреб ВПО є ключовою для надання ефективної психологічної допомоги.

Місцева громада грає суттєву роль у сприянні внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Коли громада виражає готовність прийняти та допомогти ВПО, це збільшує їхнє відчуття включеності в процес та зменшує почуття самотності. Громада може виявити підтримку ВПО різними способами, такими як забезпечення можливостей для волонтерства, освіти чи зайнятості. Також можливе надання допомоги у пошуку житла, їжі та інших необхідних ресурсів. Важливим є раннє втручання, яке може допомогти ВПО отримати необхідну допомогу до того, як їхні труднощі стануть серйознішими.

В ході дослідження взаємодії між громадськими організаціями та владою у сфері соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб виявлено ключові аспекти, які визначають цю взаємодію. Аналіз показав, що така взаємодія може виявитися ефективною для поліпшення якості життя та соціальної адаптації ВПО. Ключовим елементом успішної співпраці є створення і реалізація комплексних програм соціально-психологічного супроводу, які охоплюють всі аспекти потреб ВПО, такі як психологічна допомога, освіта, трудова адаптація та медичне обслуговування. Спільна робота громадських

організацій та влади у цьому напрямку сприяє вирішенню не лише термінових проблем, а й створює умови для сталого соціального розвитку цієї групи. Зокрема, важливо приділяти увагу психосоціальной підтримці та відновленню психічного стану ВПО, розробляти та реалізувати програми реабілітації та інтеграції їх в суспільство. Підтримка психічної стійкості може виявитися ключовим фактором у подоланні травм та сприяти ефективній соціальній адаптації.

Роль інформаційних технологій в підтримці внутрішньо переміщених осіб є ключовою. ІТ не тільки забезпечують доступ до інформації, але й є ефективними інструментами для відновлення соціальних зв'язків, надання психологічної допомоги та особистісного розвитку. Використання віртуальних платформ, мобільних додатків для консультування та аналітичних інструментів сприяє інтеграції ВПО в нове оточення, робить їхній перехід більш плавним. Розвиток ІТ-рішень для підтримки ВПО – стратегічно важливе завдання, оскільки це полегшує їхнє життя та сприяє відновленню психологічної стійкості та соціальної адаптації. Використання ІТ слід розглядати як інвестицію у гідне майбутнє ВПО, яка сприяє їхньому саморозвитку та інтеграції в сучасне суспільство. Збалансоване поєднання практичних рішень та інновацій в ІТ має потенціал позитивно вплинути на якість життя ВПО, сприяє їхньому успішному впровадженню в нове оточення.

Спільна участь бізнесу та їхня соціальна роль у супроводі внутрішньо переміщених осіб в громаді є важливим фактором для створення стійкого та підтримуючого соціального середовища. Бізнес, який активно долучається до вирішення питань, пов'язаних з переміщенням осіб, сприяє розвитку соціально відповідального підприємництва та сприяє позитивним змінам в громаді. Взвзявши на себе відповідальність за соціально-психологічний супровід ВПО, бізнес може допомогти не лише гуманітарно, а й сприяти сталому розвитку спільноти. Забезпечення можливостей працевлаштування, інтеграція в місцеве середовище та психологічна підтримка – ключові складові цього процесу. Важлива співпраця між бізнесом, громадськими організаціями, урядовими інституціями та

внутрішньо переміщеними особами для забезпечення повноцінного соціально-психологічного супроводу, орієнтованого на конкретні потреби цієї групи. Бізнес, розуміючи свою роль у соціальному розвитку та спілкування з ВПО, не лише покращує їхнє життя, а й сприяє позитивному економічному та соціальному середовищу.

У світлі глобальних викликів та конфліктів внутрішньо переміщені особи (ВПО) стають вразливою групою, яка потребує особливої уваги та підтримки. Адаптація до нового соціального, культурного та економічного оточення часто супроводжується труднощами, і соціально-психологічний супровід відіграє ключову роль у цьому процесі. Створення ефективної системи допомоги та інклюзивного середовища є завданням громади, де кожна ВПО може відчувати свою цінність та отримати необхідну підтримку. Один з ключових напрямків - розробка стратегії вдосконалення соціально-психологічного супроводу, зокрема, створення інтегрованих програм, орієнтованих на індивідуальні потреби ВПО. Це включає надання не лише базових послуг, але і врахування культурних, мовних та соціальних особливостей кожної групи. Важливо залучати громаду до розвитку та реалізації цих ініціатив, створюючи умови для відкритого діалогу та співпраці. Узагальнюючи, вдосконалення організації соціально-психологічного супроводу для ВПО в громаді вимагає комплексного підходу та активної участі громади, взаємодії стейкхолдерів та використання сучасних технологій. Тільки такий підхід може забезпечити створення дієвої системи, яка враховує різноманітні потреби та можливості ВПО, сприяє їхній успішній інтеграції в нову громаду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жигайло Н. Психотерапія в умовах війни. психологія перемоги. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Психологія»*. 2022. № 66. С. 323–333. URL: <https://doi.org/10.34142/23129387.2022.66.22>
2. Гундертайло Ю. Д. Організація соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2019. Вип. 44 (47). С. 52–58.
3. Мушкевич М. І. Поняття супроводу у сучасній психологічній науці. 2021. Т. 13. С. 287–294. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1338/3/pon_suprov.pdf.
4. Журавель А. П. Психологічний супровід оперативно-службової діяльності особового складу підрозділів охорони державного кордону України: автореф. дисертації. Хмельницький, 2020. 20 с.
5. Воляннюк Н. Ю. Психологія професійного становлення тренера. Луцьк, 2020. 444 с.
6. Панко В. Г., Цушко І. І. Науково-методичні засади діяльності психологічної служби : навч. посіб. Київ : Ніка-Центр, 2018. 328 с.
7. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю. Закон України від 21.06.2001 № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
8. Глобальне навчання із забезпечення якості психологічного супроводу (EQUIP). *Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)*. URL: <https://www.who.int/news-room/events/detail/2023/03/14/default-calendar/ensuring-quality-in-psychological-support-global-scale-up-training.>]
9. Про соціальну роботу. *IASW - Ірландська асоціація соціальних працівників*. URL: <https://www.iasw.ie/about-social-work>.
10. Соціальні послуги та догляд вдома – Товариство Червоного Хреста України. *Товариство Червоного Хреста України*. URL: <https://redcross.org.ua/social->

services-home-care/.

11. Психологічний супровід та захист. *МОН в Україні*. URL: https://ukraine.iom.int/uk/zakhyst_
12. *Організація Об'єднаних Націй в Україні*. URL: <https://ukraine.un.org/uk>.
13. Ельканов Д. К. До проблеми переживання стресу цивільним населенням внаслідок війни. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-286-2-17>
14. Локтева І. Вимірювання соціального відторгнення внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія*. 2020. Вип. 1 (6). С. 55–59.
15. Титаренко Т. Соціально-психологічний супровід посттравматичних особистісних трансформацій. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. 2020. № 45(48). С. 59–68. URL: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi45\(48\).142](https://doi.org/10.33120/ssj.vi45(48).142)
16. Голотенко А. Особливості психосоціального благополуччя внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2018. Вип. 1 (3). С. 6–9.
17. Дяченко А. В. Механізми інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2020. 20 с.
18. Тараненко А. Публічне управління захистом прав внутрішньо переміщених осіб. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 5(19). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-265-270](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-265-270)
19. Трофименко А. Реалізація прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2017. Т. 35, № /36. С. 384–390.
20. Титаренко Т. Соціально-психологічний супровід постраждалих унаслідок травматизації: євроінтеграційні перспективи. *Проблеми політичної психології*. 2022. Т. 11, № 25. С. 7–23. URL: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol25-Year2022-92>
21. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього

- переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-p#Text>.
22. Wessells M. How Process Matters in Strengthening MHPSS: A Reflection. *Intervention*. 2023. Vol. 21, no. 1. P. 72. URL: https://doi.org/10.4103/intv.intv_5_23
 23. М'яленко В. В. Особливості ставлення українців до внутрішньо переміщених осіб. *Проблеми політичної психології*. 2016. Вип. 4 (18). С. 61–74.
 24. Чвортко Л., Кравченко О. Фінансові інструменти сприяння соціальній інклюзії внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Humanitas*. 2022. № 3. С. 100–111. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.14>
 25. Лазоренко Б. П. Технології реабілітації та реадптації вимушено переміщених осіб. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. 2019. № 43(46). С. 82–94. URL: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi43\(46\).27](https://doi.org/10.33120/ssj.vi43(46).27)
 26. Features of mental state of internally displaced persons (structure and severity of psychopathological disorders) / N. O. Maruta et al. *Medical Psychology*. 2019. Vol. 2019, no. 3. P. 40–44. URL: <https://doi.org/10.31071/mps2019.03.040>
 27. Нікітіна О. М. Права на соціальний захист внутрішньо переміщених осіб. *Manager. Bulletin of Donetsk State University of Management*. 2020. Т. 84, № 3. С. 138–147. URL: <https://doi.org/10.35340/2308-104x.2019.84-3-16>
 28. Могильова Н. М. Особливості психічного здоров'я та психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах війни: досвід України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 2. С. 81–85. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.12>
 29. Ляшенко М. В. Особливості удосконалення державної політики щодо реалізації прав внутрішньо-переміщених осіб: thesis. 2021. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/25282>
 30. Краєва О. Психологічні особливості ідентичності осіб, переміщених із окупаційної території України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. С. 95–101. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-70->

6-95-101

31. Кердивар В. Психологічні особливості агресивності у внутрішньо переміщених осіб зі східних областей України. *Disaster and crisis psychology problems*. 2021. № 2. URL: <https://doi.org/10.52363/dcpp-2021.2.2>
32. Гуляєва Л. П., Олійник А. А. Фінансовий стан жінок-внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-08-03>
33. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
34. Найбільше ВПО у східних областях і на Київщині – результати дослідження Руху ЧЕСНО. ЧЕСНО. URL: <https://www.chesno.org/post/5625/>.
35. «Робота для ВПО: ти потрібен». Працювати, підтримувати, перемагати. Запорізький обласний центр зайнятості. URL: <https://zap.dcz.gov.ua/novyna/robota-dlya-vpo-ty-potriben-pracyuvaty-pidtrymuvaty-peremagaty>.
36. Інформація для ВПО. Запорізька обласна державна адміністрація. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/67041/robota-dlya-vpo-ti-potriben.-pratsjuvati,-pidtrimuvati,-peremagati.html>.
37. Проекти фонду. БФ СВОЇ. URL: <https://svoiyi.org.ua/proekty/>.
38. Психосоціальний супровід (ПСС) для дітей та батьків/опікунів у буферній зоні на сході України. Карітас України. URL: <https://caritas.ua/p4c/>.
39. Благодійний фонд «Сподівання». Facebook. URL: <https://www.facebook.com/spodivannyazp>
40. Офіційний сайт. Благодійний фонд «Сподівання». URL: <https://spodivannia.zp.ua/>.
41. Дворник М. С. Використання смартфон-застосунків в умовах психотравматизації населення. *Інформармаційні технології і засоби навчання*. 5.73. 2019. С. 236-248.
42. ВартоЖити. URL: <https://www.vartozhyty.com.ua/callcenter>

43. Розкажи мені. URL: <https://tellme.com.ua>
44. Lifeline Ukraine. URL: <https://lifelineukraine.com/contact>
45. Для переселенців представлено безкоштовний мобільний додаток «IDPRights». URL: <https://legalaids.gov.ua/novyny/dlya-pereselentsiv-predstavleno-bezkoshtovnyj-mobilnyj-dodatok-idprights/>
46. «ТурБОТа про ВПО» – інформаційний додаток для тих, хто вимушено покинув домівки через війну. URL: <https://dess.gov.ua/turbota-pro-vpo-informatsiynnyu-dodatok-dlia-tykh-khto-vymusheno-pokynuv-domivky-cherez-viynu/>
47. Там де нас чекають. URL: <https://booking.help.gov.ua>
48. Прихисток. URL: <https://prykhystok.gov.ua>
49. I'm Ukrainian. URL: <https://iamukrainian.app>
50. Дія. URL: <https://paperless.diia.gov.ua>
51. Кузьмін О. Є., Станасюк Н. С., Уголькова О. З. Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. №. 2. С. 6.
52. Сталевий фронт. URL: <https://steelfront.scm.com.ua>
53. ОККО. URL: <https://charity.okko.ua>
54. EPAM Україна. URL: <https://careers.epam.ua>
55. АТБ. URL: <https://www.atbmarket.com/blagodijna-iniciativa-vid-atb>
56. Фокстрот. URL: <https://www.foxtrot.com.ua/uk/article/62094>
57. Favbet Foundation. URL: <https://favbet.foundation>
58. Шашкіна В. М. Організація соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб у громаді. *Соціальна робота в громаді: сучасні виклики та перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24 березня 2023 року)*. Дніпро. 2023. С. 149-150